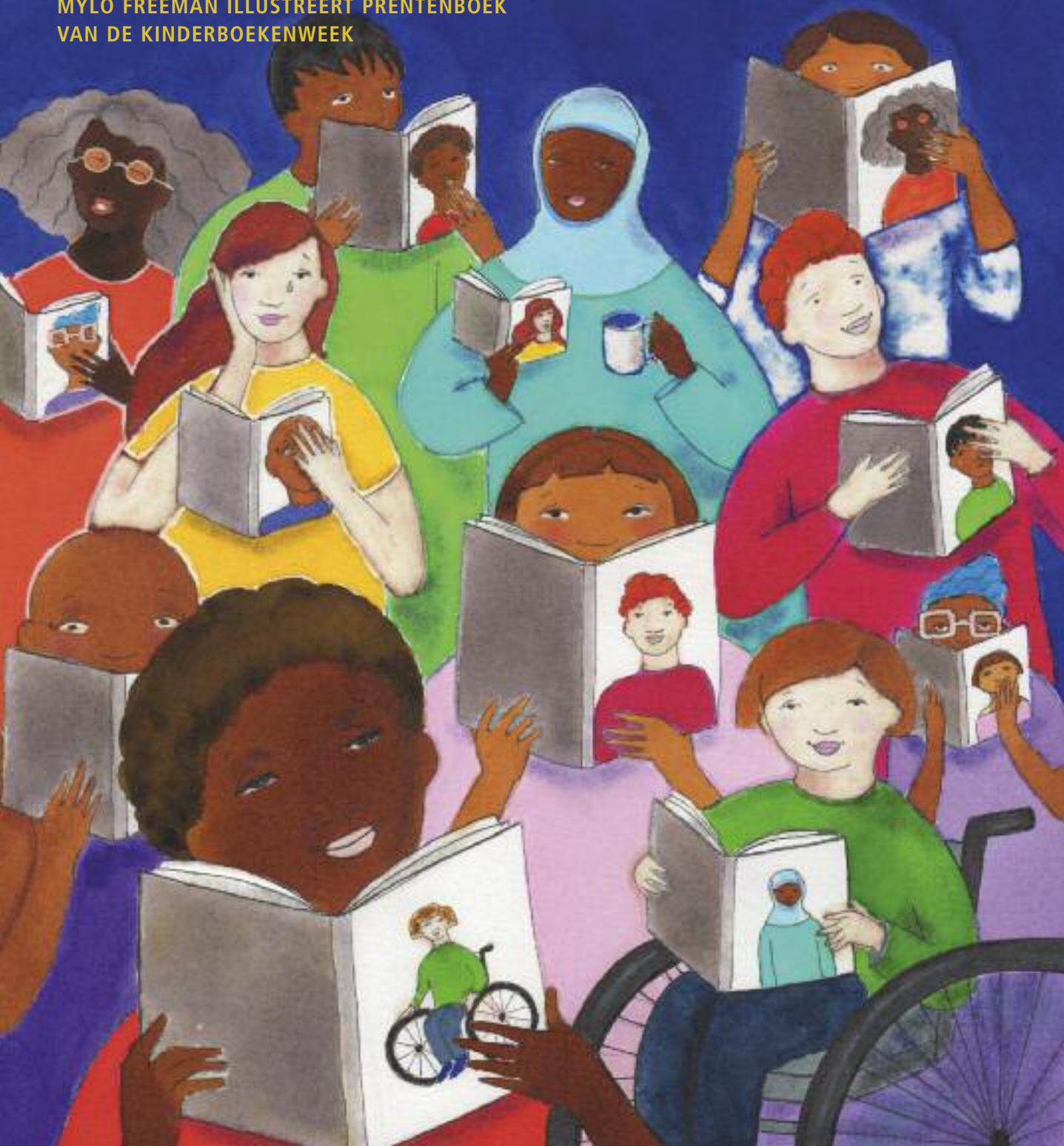

Lezen

JAARGANG 15 NUMMER 3 2020
EEN UITGAVE VAN STICHTING LEZEN

MYLO FREEMAN ILLUSTREERT PRENTENBOEK
VAN DE KINDERBOEKENWEEK

DE HYBRIDE LEZER ••• ALFABETBOEKEN ••• INTERVIEW PEPIJN LANEN, FLOOR
VAN HET NEDEREND ••• DIGITALE PRENTENBOEKEN ••• KINDERBOEKENWEEK
••• 10 JAAR DE WEDDENSCHAP ••• BESTE JEUGDSPECIALIST ••• BESTE BOEK
VOOR JONGEREN ••• PASSIE VOOR POËZIE ••• AHMED ABOUTALEB OVER
LEZEN ••• **HET ATELIER VAN MYLO FREEMAN** ••• DE BILDUNG ACADEMIE

FOTO MIDDEN MAIKEL THIJSSSEN FOTO RECHTS MARCO DE SWART

9 t/m 15 september Week van Lezen en Schrijven, weekvanlezenenschrijven.nl ••• 13 september Roald Dahl-dag, roalddahl-boeken.nl/roald-dahl ••• 18 t/m 27 september Boekenweek voor jongeren, cpnb.nl ••• 19 september Uitreiking Thea Beckmanprijs, archeon.nl ••• 25 september t/m 3 oktober ILFU (Internationaal Literatuur Festival Utrecht), ilfu.com ••• 29 september Prijsuitreiking en bekendmaking Gouden Griffel tijdens het Kinderboekenbal, kinderboekenweek.nl ••• 30 september t/m 11 oktober Kinderboekenweek: 'En toen? Ontdek werelden van vroeger in de boeken van nu', kinderboekenweek.nl ••• 1 t/m 31 oktober Maand van de Geschiedenis, maandvandegeschiedenis.nl ••• 2 oktober De Nationale Voorleeslunch, in het kader van Nationale Ouderendag, nationalevoorleeslunch.nl ••• 2 en 3 oktober Drongo Talenfestival, drongotalenfestival.nl ••• 3 t/m 10 oktober Week van het Nederlands, weekvanhetnederlands.org ••• 7 t/m 11 oktober Read My World, Internationaal Literatuur Festival Amsterdam, readmyworld.nl ••• 14 t/m 18 oktober Frankfurter Buchmesse, buchmesse.de/en ••• 21 oktober t/m 18 november NS Publieksprijs/Boek van het Jaar 2019, nspublieksprijs.nl ••• 26 oktober Stap op de Rode Loper! Leeuwarden, stapopderodeloper.nl ••• 1 t/m 30 november Nederland Leest, nederland-leest.nl ••• 3 t/m 8 november Crossing Border, crossingborder.nl ••• 6 t/m 13 november Week van de Mediawijsheid 2020: Over gezond mediagebruik, weekvandemediawijsheid.nl ••• 10 november Uitreiking Boekenbon Literatuurprijs, boekenbonliteratuurprijs.nl ••• 25 t/m 28 november Wintertuinfestival, wintertuinfestival.nl ••• 24 november Dag van het Literatuuronderwijs, dagvanhetliteratuuronderwijs.nl ••• 10 december Stichting Lezen Wetenschappelijk congres, De nieuwe lezer: lezen in het digitale tijdperk, lezen.nl

WETENSCHAPPELIJK CONGRES STICHTING LEZEN 2020

De nieuwe lezer

Locatie: 10 december 2020, Eye Filmmuseum Amsterdam

Ons medialandschap verandert en daarmee ook het leesgedrag. Wat er precies verandert en hoe, is het onderwerp van ons congres op 10 december 2020: 'De nieuwe lezer: lezen in het digitale tijdperk'. Daarbij is vanzelfsprekend volop aandacht voor de betekenis van het veranderende medialandschap voor leesbevordering.

Het congres is bedoeld voor beleidsmakers, schoolleiders, educatief specialisten, taal- en leescoördinatoren, uitgevers, wetenschappers, bibliotheekmedewerkers, docenten en andere geïnteresseerden die meer willen weten over lezen (onder kinderen en jongeren) in het digitale tijdperk.

Keynote sprekers

Een uitgebreid programma van het congres volgt nog, maar in ieder geval zijn de volgende keynote sprekers aanwezig: Dan Hassler-Forest zal ingaan op het vraagstuk 'Virtuele Analfabeten? Creatief Lezen in het Digitale Tijdperk'. Inge van de Ven gaat dieper in op het lezen van literaire teksten in een aandachtseconomie.

Meer informatie over de sprekers vindt u op lezen.nl/de-nieuwe-lezer-lezen-in-het-digitale-tijdperk/keynotes

Digitaal deelnemen

In verband met de uitbraak van het coronavirus is het ook mogelijk om digitaal deel te nemen aan het congres. Details hierover volgen binnenkort op lezen.nl/nl/de-nieuwe-lezer-lezen-in-het-digitale-tijdperk.

Redactioneel

Digitaal lezen en lezen van papier worden vaak tegenover elkaar geplaatst, alsof het één het ander uitsluit. Zoals we de afgelopen maanden door de coronacrisis noodgedwongen hebben ont-

vonden, is die tegenstelling tussen digitaal en papier, fysiek en virtueel veel minder een tegenstelling dan ervoor wel eens gedacht werd. Het gaat juist om een effectieve combinatie van beide. Ons wetenschappelijk congres 'De nieuwe lezer, lezen in het digitale tijdperk', dat op 10 december plaatsvindt, gaat in op het nieuwe lezen en inzichten over de diverse vormen van lezen. Lezerschap, schrijverschap en creativiteit kunnen juist in het digitale tijdperk ontwikkeld of versterkt worden. In dit nummer zijn daarvan volop voorbeelden te vinden. Zo is er aandacht voor digitale prentenboeken die kinderen die weinig plezier en aandacht voor boeken hebben, wel weten te boeien en verder helpen in hun taal- en leesontwikkeling. Er is aandacht voor Instapoëzie die steeds meer jongeren weten te vinden, en voor een virtueel poëziemuseum. En er zijn persoonlijke verhalen: Ahmed Aboutaleb vertelt hoe hij zich als lezer heeft ontwikkeld. En Amsterdams stadsdichter Gershwine Bonevacía had als kind een hekel aan lezen vanwege zijn dyslexie, en heeft nu van taal en poëzie zijn werk gemaakt. Mylo Freeman vertelt hoe een post op Facebook haar inspiratie gaf voor het Prentenboek van de Kinderboekenweek. Niet in dit nummer, maar zeker interessant in dit verband: het in recordtempo opgezette project Taalbaas.nu, dat deze zomer jongeren de kans gaf online workshops te volgen bij schrijvers, acteurs, *spoken word*-artiesten, journalisten en cabaretiers. De belangstelling van jongeren en woordkunstenaars was groot, en de digitale ontmoetingen en gesprekken over taal en lezen bleken inspirerend. Het kan dus, kinderen en jongeren het plezier van het lezen laten ervaren. Leesbevordering blijft dan ook onverminderd belangrijk, en daar blijven wij, zeker nu het aangekondigde Leesoffensief van start gaat, graag samen met u vol ambitie aan werken!

Gerlien van Dalen,
Directeur-bestuurder Stichting Lezen

INHOUD

- 4** Creatieve geletterdheid: de toekomst
De hybride lezer
- 7** Leren lezen is ontdekken
Lezen en verder lezen
- 8** Bono achter het klavier
Interview Pepijn Lanen en Floor van het Nederend
- 10** Blickveld 0–6
- 12** De kunst van het weglaten
Digitale prentenboeken
- 14** Blickveld 6–12
- 16** Geschiedenis is de toekomst
Kinderboekenweek
- 18** Prikkels
- 20** 'We kunnen altijd iets toevoegen'
NBD Biblion Jeugdspecialist van het Jaar
- 22** Blickveld 12–15
- 24** Op de rand van het dak
Het Beste Boek voor Jongeren
- 26** Blickveld 15–18
- 28** 'Vanuit een scheve fundering is mijn liefde voor taal gegroeid'
Passie voor taal
- 30** Lezen om poorten te openen
Ahmed Aboutaleb over lezen
- 32** 'Kleur geeft energie'
Een kijkje in het atelier van Mylo Freeman
- 34** Twee zijden van dezelfde medaille
De Bildung Academie
- 36** Uit een schrijversleven: Arend van Dam

Legenda

	0–6 jaar		12–15 jaar
	6–12 jaar		15–18 jaar
			algemeen

De projecten die recentelijk mogelijk zijn gemaakt met inhoudelijke en/of financiële steun van Stichting Lezen, zijn met **Lezen** aangegeven.

Lezen. Kwartalaftijdschrift voor leesbevordering en literatuureducatie is een uitgave van Stichting Lezen.

Professionals en studenten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie ontvangen Lezen gratis door zich aan te melden via lezen.nl

Redactieadres: Stichting Lezen, Nieuwe Prinsengracht 89, 1018 VR Amsterdam. T 020-6230566 | E-mail redactie: redactie@lezen.nl

Hoofdredacteur: Gerlien van Dalen | Eindredactie: Annemarie Terhell / Eva Gerrits

Redactie: Daan Beeke, Eva Gerrits, Mirjam Noorduijn, Annemarie Terhell, Desirée van der Zander

Medewerkers aan dit nummer: Arend van Dam, Elsbeth Tijssen

Vormgeving: Ramona Dales, Lijn 1, Haarlem | Uitgever: Stichting Lezen | Druk: Zalsman BV | Coverbeeld: © Mylo Freeman

Abonnementenbeheer: adreswijziging, abonneren of opzeggen tijdschrift Lezen? Vul het formulier in op lezen.nl

Voor overige vragen: Abonneeservice Tijdschrift Lezen | 0172 476085 (tijdens kantooruren) | info@spabonneeservice.nl

© september 2020 Stichting Lezen. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd door middel van enige methode of vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN 1570-9698. De inhoud van **Lezen** is auteursrechtelijk beschermd. Eventuele rechtebenden die wij niet hebben kunnen achterhalen, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgever.

 facebook.com/stichtinglezen
 [@stichtinglezen](https://twitter.com/stichtinglezen)
 instagram.com/stichtinglezen

Creatieve geletterdheid:

CLOSE EN HYPER READING – In 2018 **luide neuropsycholoog Marianne Wolf** publiekelijk de noodklok in *The Guardian*. In haar artikel ‘**Skim reading is the new normal. The effect on society is profound**’ stelt ze dat het ‘diepe lezen’ vervangen dreigt te worden door skimmen, het vluchtig scannen van teksten op tablets en smartphones. En er speelt meer: lezen wordt steeds meer onderdeel van een bredere media-cultuur. Wat zijn de gevolgen van dit nieuwe lezen? Mediawetenschapper Dan Hassler-Forest (Universiteit Utrecht) en literatuurwetenschapper Inge van de Ven (Universiteit Tilburg) geven antwoord op deze vraag.

DOOR MIRJAM NOORDUIJN

Het is in elk geval zeker geen toeval, denkt Hassler-Forest, dat de leesvaardigheid van jongeren achteruit holt, zoals blijkt uit de meest recente PISA-studie, een internationaal vergelijkend onderwijsonderzoek onder vijftienjarigen: ‘Door het gebruik van internet en social media op smartphones en tablets lezen kinderen constant op meerdere registers en niveaus tegelijkertijd. Voor een boek,’ licht hij toe, ‘is het heel moeilijk de concurrentiestrijd aan te gaan met al die nieuwe vormen van digitale media die thuis en in de publieke ruimte allesoverheersend aanwezig zijn, en vaak gebruikmaken van geluid en dynamisch beeld en minder inspanning vragen. We reageren nu eenmaal sterker op audiovisuele prikkels dan op geschreven tekst, omdat we evolutionair zo gemaakt zijn: met onze oren en ogen moesten we vroeger tijdig gevaar signaleren. Zelfs ik, als leesverslaafde, heb moeite om de verleiding van internet te weerstaan en me te concentreren als ik een nieuwe roman ga lezen.’

Skimmen wint terrein

Dit geldt ook voor Van de Ven: ‘Ik vraag me wel eens af,’ vertelt ze, ‘hoe het me, toen ik als achttienjarige literatuurwetenschap ging studeren, is gelukt om me door al die literaire klassiekers heen te ploegen. Als ik nu aan een boek begin, ben ik veel onrustiger dan in die tijd. Kunnen we nog wel voldoende leesconcentratie opbrengen? Terwijl YouTube, Netflix en al die andere digitale platforms, die misschien sexier zijn dan een boek en makkelijker te consumeren, ook onze aandacht vragen? Hoe dan ook, wetenschappers uit diverse disciplines zijn het erover eens dat *close reading* – het grondig lezen van een lineaire tekst die volgens velen verbonden is aan kritisch en analytisch lezen en betere begripsvorming – steeds meer wordt vervangen door *hyper reading*: het skimmen van teksten dat gepaard gaat met *hyper attention* waarbij je

voortdurend prikkels nodig hebt om bij de les te blijven. Er zijn heel wat wetenschappers die vrezen dat dit resulteert in een generatie die zich niet meer kan concentreren en niet meer in staat is een boek uit te lezen.’

Morele paniek

Van de Ven vindt die ‘apocalyptische sfeer’ rondom de ontleding van de internet-generatie echter onterecht: ‘De geschiedenis laat zien dat de komst van nieuwe media altijd gepaard gaat met morele paniek. De dood van de roman wordt al sinds de achttiende eeuw voorspeld. Maar als onze aandachtsspanne inderdaad krimpt, hoe kan het dan dat er zoveel succesvolle dikke boeken verschijnen, zoals die van Karl Ove Knausgård of George R.R. Martin? Over die paradox en de interactie tussen literatuur en online cultuur en nieuwe media gaat mijn proefschrift *Big Books in Times of Big Data*. Dat het digitale tijdperk ons als schrijvers en lezers beïnvloedt, is onvermijdelijk. Toch vind ik dat close reading en hyper reading te veel als elkaars tegenpolen worden gezien. Als je een papieren roman leest, is het echt niet zo dat je dit van begin tot eind hypergeconcentreerd doet. Ook dan verdeel je je aandacht: soms zit je vol in de tekst, dan weer dwalen je gedachten af. Studies laten zien dat lezen in een cognitieve modus van onafgebroken concentratie niet eens mogelijk is: ons werkgeheugen en aandachtsreservoir is beperkt. Meer onderzoek naar hoe die leesvormen zich tot elkaar verhouden, is daarom belangrijk. Ik hoop op een leesmodel waarin beide vervlochten zijn.’

de toekomst

Nieuwe literatuurbeleving

‘Een doordacht en verantwoord gebruik van digitale media kan lezerschap inderdaad versterken,’ bevestigt Hassler-Forest. ‘Bovendien,’ zegt hij, ‘er is geen weg terug. Alle schermen achter slot en grendel, dat kan niet. Het is goed en terecht dat we kritische kanttekeningen plaatsen bij het nieuwe lezen. En ja, we moeten kinderen blijven leren dat het intensief lezen van een boek loont, omdat het je verbeeldingskracht stimuleert, en je empathisch vermogen, vocabulaire en schrijfvaardigheid vergroot. Tegelijkertijd, door de grote bereikbaarheid en toegankelijkheid van digitale platforms, komen er nu jongeren met verhaalkunst in aanraking voor wie dat vroeger niet gold. De populaire, digitale cultuur schept nieuwe mogelijkheden van literatuurbeleving. Dat is winst. Wat ik wel zorgelijk vind, is de groeiende macht van digitale mediareuzen als YouTube, Netflix en Disney: zij bepalen wat we horen en zien. Op basis van gepersonaliseerde algoritmes geven ze je nog meer van wat je al leuk vond. Zo ondergraven ze de veelzijdigheid van onze verhaal- en beeldcultuur, wat ons voorstellingsvermogen verarmt en onze wereld verkleint.’

Leesvormen combineren

Natuurlijk realiseren Hassler-Forest en Van de Ven zich dat we in een periode van transitie zitten en nog niet precies weten wat het nieuwe lezen behelst en hoe we daarmee moeten omgaan. Maar dat we moeten toewerken naar een nieuwe, creatieve vorm van geletterdheid is evident, vinden de twee wetenschappers. Van de Ven gelooft in de noodzaak van het ontwikkelen van ‘a bi-literate reading brain’, zoals Maryanne Wolf dat noemt. ‘Er moet ruimte zijn voor een combinatie van digitale en traditionele geletterdheid,’ legt Van de Ven uit. ‘Je kunt anno 2020 niet meer zeggen: “we kiezen

Het nieuwe lezen: Transmedia; Verhalen vertellen in het digitale tijdperk

In *Transmedia – Verhalen vertellen in het digitale tijdperk* (2013) schetst cultuur- en mediawetenschapper Dan Hassler-Forest de wording van ons moderne medialandschap. Hij laat zien hoe *streaming* media – de digitale distributie van films, (tv-)series, literatuur en games en dergelijke – door het intensieve gebruik van smartphones en tablets een vlucht hebben genomen. Doordat de traditionele hiërarchieën tussen deze media verschuiven, zijn ze bovendien naar elkaar toe gegroeid. Steeds vaker wordt één en hetzelfde verhaal via meerdere media verteld, waarbij elk medium zijn eigen unieke vertelmogelijkheden inzet: denk aan de bekende hitserie *Game of Thrones* (HBO), die is gebaseerd op George R.R. Martins boekenreeks *Songs of Ice and Fire*. Rondom deze transmediale verhalen ontstaan bovendien online gemeenschappen van lezers die hun eigen content toevoegen middels memes, *mashups* of fanfictie. Hassler-Forest maakt in zijn boek inzichtelijk dat dit soort nieuwe transmediale ontwikkelingen niet alleen de verhoudingen tussen auteur en lezer beïnvloeden, maar ook de vorm en inhoud van de (populaire) media en hoe wij verhalen ervaren in de 21ste eeuw.

Amsterdam University Press, aup.nl

Het nieuwe lezen: Instapoëzie

Steeds meer jongeren volgen dichters via Instagram. Hun toegankelijke, summiere gedichten, omlijst met hashtags, tekeningen en foto's, zijn al scrollend te lezen en begrijpen. Via social media kunnen deze Instadichters een groot lezerspubliek opbouwen. Als dat lukt, verschijnen ze vaak ook succesvol in print. Zo heeft de Canadese Rupi Kaur, die vier miljoen volgers telt, wereldwijd al drieën-half miljoen exemplaren van haar bundels verkocht. Volgens literatuurwetenschappers Jeroen Dera en Kila van der Starre (gespecialiseerd in 'poëzie buiten het boek'), biedt deze Instapoëzie geweldige kansen om het poëzie-onderwijs te verbinden met zowel de belevingswereld als het mediagebruik van leerlingen. In hun artikel 'Instagram Poëzie in de klas', dat vorig jaar in *Levende Talen Magazine* verscheen, presenteren ze een didactiek om Instagrampoëzie onderdeel te maken van de literatuurles. Hierbij hanteren ze twee uitgangspunten. Allereerst vinden ze dat poëzieonderwijs niet gericht moet zijn op de volgens de docent 'juiste' interpretatie, maar op de (lees)ervaringen en interpretaties van de leerlingen. Verder menen ze dat er naast het lezen van poëzie ook ruimte moet zijn voor het scheppend vermogen: creatief schrijven komt zowel het uitdrukkingvermogen van de leerlingen ten goede, als het tekstbegrip. Dera en Van der Starre lichten hun lesidee toe aan de hand van de Nederlandse Instadichter René Oskam.

lt-tijdschriften.nl

Instagrampost van dichter René Oskam

Fancultuur

Hassler-Forest vult aan: ‘Kinderen en jongeren lezen niet alleen anders, maar ook creatief. Dat ze hun geletterdheid tegenwoordig ontwikkelen in een omgeving waarin tekst bijna altijd samengaat met beeld en geluid, is op zichzelf niet erg. Zolang ze maar geprikkeld worden om de wereld beter te begrijpen en beseffen dat ze daarvoor kennis en vocabulaire nodig hebben. De nieuwe hybride vormen van digitale vertelkunst lenen zich daar goed voor, zo blijkt. Rondom die transmediale verhalen op de grens van literatuur en film, of game – *The Lord of the Rings*, *Game of Thrones*, *The Walking Dead*, noem ze maar op – ontstaat steeds vaker een netwerk van fans die die verhalen niet alleen via social media helpen verspreiden, maar ook langs verschillende lijnen in verschillende typen media verder uitbouwen en helpen vormgeven. Dat jongeren zich samen met anderen betrokken kunnen voelen bij het verhaal en er tegelijkertijd kritische invulling aan kunnen geven, stimuleert de geletterdheid.’

Gemiste kans

Hassler-Forest vindt het jammer dat er in het onderwijs een terughoudendheid is om die populaire digitale cultuur in te zetten bij de literatuurles. Dit kan volgens hem juist drempelverlagend werken en leerlingen de stap naar literatuur makkelijker laten zetten. Ook Van de Ven pleit voor een andere invulling van het middelbaar literatuuronderwijs: ‘Het draait nog steeds om de ouderwetse leeslijst van tien, vijftien boeken en het kunnen benoemen van begrippen als motieven, thema’s en universele waarden. Dat vind ik een gemiste kans. Ik zou graag een koppeling zien tussen close reading en hyper reading, en literatuur- en informatieonderwijs. *Fake news*, de verspreiding van online *conspiracy* en de rol daarbij van ironie en ambiguïteit, zijn niet meer weg te denken uit onze maatschappij en hebben alles te maken met de manipulatieve kracht van taal, waar de romanschrijver feitelijk ook gebruik van maakt. Het zou heel erg tof zijn als jongeren zich door het lezen van literatuur bewust worden van stijl en wat taal vermag.’ ●●● [lezen](#)

de ene leesvorm ten koste van de andere”. Juist omdat we zoveel informatie tot onze beschikking hebben, is het belangrijk te leren skimmen, zodat je kan filteren en onderscheiden wat echt aandacht behoeft. En als je weet dat neurologisch onderzoek uitwijst dat een hoog niveau van leesvaardigheid gepaard gaat met een hoog niveau van capaciteit voor *attentional selection*, begrijp je dat het trainen in het lezen van literatuur ook in het digitale tijdperk wezenlijk is.’

‘De nieuwe lezer: lezen in het digitale tijdperk’ is het thema van het wetenschappelijk congres van Stichting Lezen, dat plaatsvindt op 10 december 2020. lezen.nl/nl/de-nieuwe-lezer-lezen-in-het-digitale-tijdperk

Leren lezen is ontdekken

Het schrijvertje (Leopold) is een bundeling van een ABC-prentenboek (*Van Ansjovis tot Zwijntje*) en twee telprentenboeken (*Koekjes!*/*Spin op sokken*) en bevat een vrolijke variatie aan ritmisch goedlopende gedichten die zich onderscheiden door Ted van Lieshouts ijzersterke taalgrapjes en Sieb Posthuma's luchthartige, gedetailleerde illustraties.

ABECEDARIA'S – Het was een uitputtend project. Drie volle jaren heeft Charlotte Dematons eraan gewerkt. Maar het resultaat mag er wezen. Het tekstloze prentenboek *Alfabet* is een onuitputtelijke woorden- en verhalen-schat, waarop je niet raakt uitgekeken.

DOOR MIRJAM NOORDUIJN

Het uitgangspunt is eenvoudig: op elke spread staat één letter centraal. En verder zie je eindeloos veel afbeeldingen van woorden die met die letter beginnen. Bij de F zijn dat er honderd. En als je honderd veel vindt, kijk dan maar eens bij de K, van, in het geval van *Alfabet*, klas: daarbij verzon Dematons maar liefst driehonderdvijftig woorden. Niet zomaar willekeurig, maar volgens een logische opvolging. Rode draad is een in een streepjespak gestoken dief die op iedere spread stiekem een letter jat en in zijn rugzak stopt. Als hij het alfabet uiteindelijk compleet heeft, hangt hij ze overzichtelijk aan een waslijn. Overvloedige platen vol humorvolle details zijn het handelsmerk van Dematons: sinds *Sinterklaas* (2007) en *Nederland* (2012) kan je haar met recht de koningin van het kijk- en zoekboek noemen. Ook in haar nieuwe boek kijk je je ogen uit, zelfs als je het alfabet al lang kent.

Zo zie je bij de S een schaap op een schommelstoel die schaak speelt voor een schouw waarop een schedel en schemerlamp staan en waarboven een schilderij hangt met een schaap in een strandstoel. Het schaap bevindt zich trouwens in de stoomboot van Sinterklaas die in pak voor een spiegel staat: mijter en tabberd heeft hij noodgedwongen, want geen s-woorden, in Spanje moeten laten. Verrassend is ook de surrealistische laag die Dematons in de prenten heeft aangebracht. Kom er maar eens op, een broccoli in bikini, of een fazant op de fiets bij een frietenfontein, of eierdooiereilandjes. Voor de kenners, tot slot, zijn er de vele intertekstuele verwijzingen. Van Jip en Janneke tot Superman, van Het puttertje (Fabritius) tot Zorro, ze komen allemaal voorbij. Voor wie het nog niet wist: leren lezen is ontdekken. En dat begint bij (het) *Alfabet*. ●●●

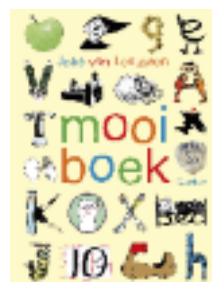
Charlotte Dematons – *Alfabet*. Hoogland & Van Klaveren, € 24,90; voor meer informatie en de bijbehorende app, zie alfabetboek.nl

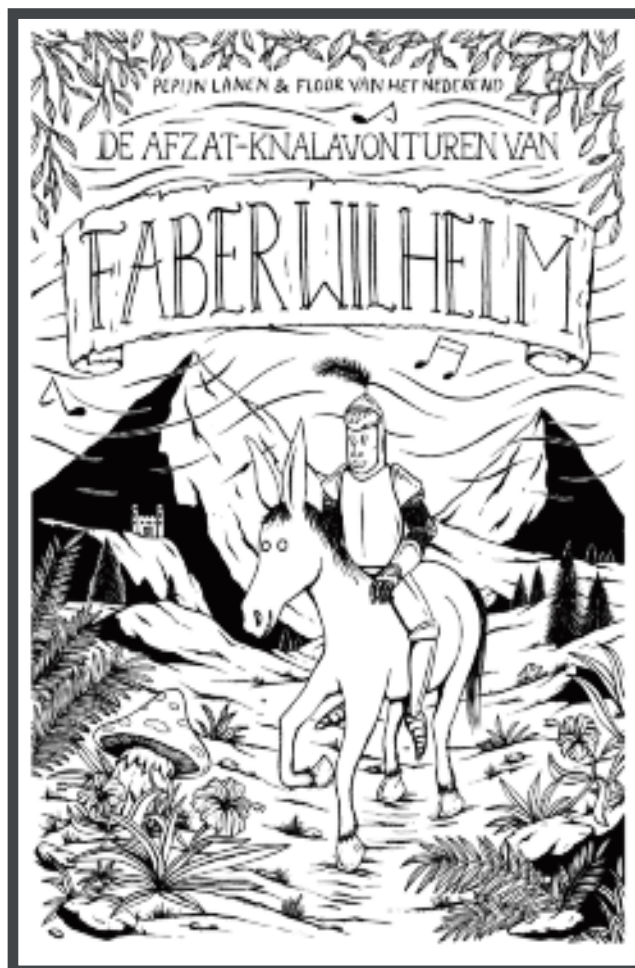
Beter dan de *Vos en Haas*-boeken van Sylvia Vanden Heede en Th  Tjong King kan je jonge lezers niet bieden. Avontuur, humor en taalspel gaan hand in hand, terwijl Th  zijn meesterschap toont in het verbeelden van de emoties van Vos en Haas. In *Het kijkwoordenboek* (Lannoo) staan zes nieuwe Vos en Haas-verhalen, en een speelse uitleg van tweehonderdvijftig woorden.

'Ui is de ui/ ui in de pan/ ui uit de tuin/ ik huil er van': De klas-sieker *Kijk mijn letter* (Lemniscaat) van Annie Makkink is een ABC- én klankletterboek. Het hele alfabet en alle klanken (korte, lange en samengestelde) passen in de revue in vrolijke versjes. Ingrid en Dieter Schubert verzorgden de humorvolle illustraties vol verrassende details.

(Beeld)gedichten, raadsels, strips, dierverhalen en eigenzinnige ABC's in de vorm van lenige kinderen of gekke monsters wisselen elkaar op speelse wijze af in *Mooi boek* (Querido), onder het motto: kunnen lezen is mooi. Kunnen kijken is mooi. Niemand anders dan Joke van Leeuwen had dit met een Griffel bekroonde kijk- en leesboek kunnen maken.

ILLUSTRATES FLOOR VAN HET NEDEREND

Uit: 3PAK

Bono achter het klavier

DUBBELINTERVIEW – Tijdens de Boekenweek voor Jongeren krijgen leerlingen in de bovenbouw van (v)mbo tot vwo 3PAK cadeau, een bundel met drie korte verhalen. Pepijn Lanen en Floor van het Nederend werkten voor dit geschenk samen aan een graphic novel.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Voor *De afzat-knalavonturen van Faber Wilhelm* moet je even schakelen naar een tamelijk absurde middeleeuwse wereld. Ridder Faber Wilhelm ontwaakt na een wilde nacht uit een innige omhelzing met zijn ezel en besluit daarna op zoek te gaan naar 'de klavierspeler hoog in de bergen', die volgens deze ridder de mooiste muziek ter wereld maakt. Dit om onenigheid met een dwerg te beslechten, die beweert dat Bono de beste muzikant is.

3PAK wordt gemaakt als geschenk voor middelbare scholieren. Zijn jullie voor deze graphic novel in hun huid gekropen?

Pepijn Lanen: 'Eigenlijk niet. We zijn uitgegaan van een bestaand verhaal uit mijn bundel *Sjeumig*, dus de tekst was er al. Floor en ik waren al langer van plan om een van de ver-

halen uit te werken tot strip en dit was een mooi moment. Persoonlijk ben ik ervan overtuigd dat je niet moet schrijven voor een bepaald publiek. Uiteindelijk maak je kunst vooral omdat je toffe kunst wil maken, niet voor een doelgroep – dat doen reclamemensen.'

Straks krijgen duizenden jongeren 3PAK als onderdeel van een campagne om ze aan het lezen te krijgen. Denken jullie dat dit soort projecten zinvol zijn?

Floor van het Nederend: 'Ik denk het wel. Het is laagdrempelig. Je krijgt dit boek cadeau en het zijn korte verhalen – daar begin je makkelijker in dan in een boek van driehonderd bladzijden. Zelf vond ik het boeken lezen op de middelbare school nogal opgelegd. Het was altijd lastig om iets te vinden wat me aansprak. Een graphic novel had ik heel leuk gevonden. Er worden zo weinig strips gelezen, dat ik stiekem hoop dat jongeren straks op zoek gaan naar meer strips.'

Wat lezen jullie zelf op de middelbare school?

Van het Nederend: 'Ik las vooral strips: Heinz, Blake en Mortimer. Maar ook werk van Robert Crumb en Joost Swarte

Floor van het Nederend

Pepijn Lanen

– dat soort striptekenaars vond ik supervet.’

Lanen: ‘Van alles: Irvin Welsh, Ben Elton, Brett Easton Ellis. Zijn *Glamorama* nam ik zelfs mee naar school om tijdens de les te lezen. Ook wel Nederlandse boeken: *Gimmick!* van Joost Zwagerman, *Red ons*, *Maria Montanelli* van Herman Koch, en ik herinner me *Para!* van Jacob van Duijn – over een jongen die in Amsterdam gaat wonen en zichzelf verliest in het nachtleven. Ik koos vooral boeken met elementen die raken aan het leven van jongeren.’

Denken jullie dat jongeren minder zijn gaan lezen?

Lanen: ‘Vroeger was het ook maar een kleine, specifieke groep die boeken voor zijn plezier las. Op de middelbare school ben je voornamelijk bezig met jezelf en hoe jij in een groep past, of wilt passen. Alle andere dingen zijn eigenlijk secundair. Daar breek je niet zo makkelijk doorheen. Tegenwoordig zijn er veel andere dingen om je vrije tijd mee in te vullen. Veel mensen kijken series. Die doen al een beroep doen op je om meerdere spanningsbogen en verhaallijnen te volgen, dan blijft er minder ruimte in je hoofd over om boeken te lezen. Ik geloof wel dat mensen altijd verhalen willen blijven consumeren – in welke vorm dan ook.’

Even terug naar Faber Wilhelm. Om welk fragment uit jullie graphic novel zouden jullie zelf het hardst gelachen hebben?

Van het Nederend: ‘Er zijn verschillende scènes die ik erg grappig vind. Een daarvan is dat de ezel glazen moet ophalen in een herberg waar iedereen dronken is, en dat hij die helemaal niet kan optillen met zijn hoeven.’

Lanen: ‘Ik had zeker gelachen om de onthulling aan het einde dat juist Bono degene is die het klavier in de bergen bespeelt. Die ridder heeft een hekel aan hem, en ineens zit hij daar – op zelfgenoegzame wijze op het klavier te pingelen.’ ●●●

Pepijn Lanen, bekend als rapper Faberyayo van De Jeugd van Tegenwoordig, debuteerde in 2013 als auteur met de verhalenbundel *Sjeumig*. Hij won in maart 2020 de Lennaert Nijgh Prijs als beste tekstdichter. Floor van het Nederend combineert autonoom werk met toegepaste kunst in comics zoals de graphic novel die hij samen met Lanen maakte, *Hotel Dorado* (AmbolAnthos), en in kunstprojecten voor onder andere Patta en de Volkskrant.

De Boekenweek voor Jongeren begint op 18 september en duurt tot en met 27 september 2020. Voor het eerst kunnen jongeren die lid zijn van de Bibliotheek het geschenk 3PAK ook online lezen via jeugdbibliotheek.nl.

cinekid.nl is gratis toegankelijk voor iedereen. Tijdens het festival zijn er digitaal, via Cinekid Thuis én op locatie dagelijks evenementen te beleven zoals filmpremières met makers erbij, workshops en masterclasses. Naast de tien festivallocaties worden in de herfstvakantie in ruim 25 filmtheaters in verschillende steden kleinere Cinekid on Tour-programma's aangeboden. [A7]

cinekid.nl

Cinekid gaat online

Het internationale kinderfilmfestival Cinekid beleeft dit najaar de 34ste editie, die zowel op locatie als online zal plaatsvinden. In Amsterdam zullen op verschillende plekken in de stad kleine festivals zijn zoals in Het Ketelhuis. In verband met de coronamaatregelen hebben kinderen op de festivallocaties het rijk alleen; de meeste evenementen zijn verboden voor ouders. Voor de allerkleinsten is er een programma waar ouders mee naartoe kunnen. Voor wie niet in de gelegenheid is om een festivallocatie te bezoeken, is er Cinekid Thuis, een platform met nieuwe films, workshops, games en andere interactieve belevingen. Door naar de kinderen toe te gaan, hoopt Cinekid meer kinderen te bereiken en te inspireren met filmbelevingen. Het virtuele festivalhart

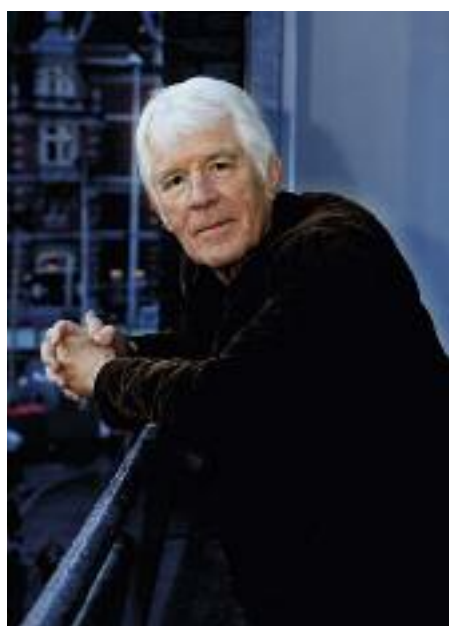
Voorlezen met plezier

- Vuilnisvarkens Job en Bob halen al het vuilnis op in een vrolijk boek vol rijm en herhaling. Tjibbe Veldkamp schreef de ritmische tekst, Noëlle Smit maakte er vrolijke illustraties bij van uitpuilende vuilniszakken en een lief vuilnishondje (Gottmer, 3+).
- Niemand luistert meer als Tom schreeuwt dat de piraten komen, want dat roept hij elke dag. Dus als er een echt piratenschip het dorp binnenvaart, is het nipperswerk in *De piraten komen* van John Condon en Matt Hunt (Gottmer, 3+).
- Gijs is bang en ook zijn vader kijkt liever niet onder het bed als er iets piept en kraakt. *Jan, de Onderjebedkijkman (met hulpje)* van Erik Nieuwenhuis schiet te hulp en verjaagt in een origineel avontuur muizenissen uit het peuterhoofd (Gottmer, 3+).
- *Hallo deur* van Alistair Heim met tekeningen van Alisa Coburn is een prachtig geïllustreerde variant op het sprookje van Goudhaartje, met in de hoofdrol een ondeugende rode vos. Stiekem sluipt hij een villa binnen en groet daar de dingen: 'Hallo huis. Hallo mat. Hallo muis.' Maar dan komen de beren thuis (Gottmer, 3+). [A7]

Nationale Voorleeslunch via tv

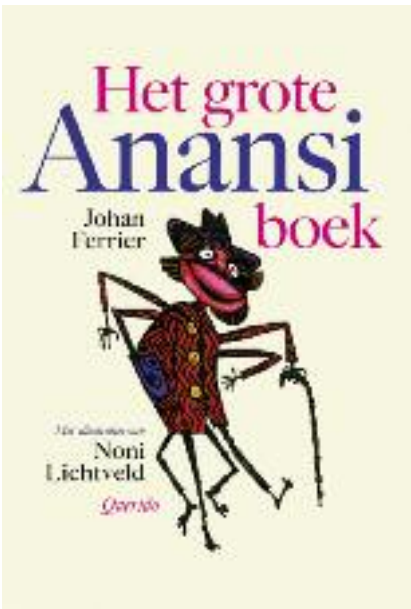
Voorlezen is plezierig – niet alleen kinderen, ook ouderen kunnen ervan genieten. Sinds 2013 werken bibliotheken, buurthuizen en zorginstellingen door het hele land samen om een Voorleeslunch voor ouderen te organiseren. Op vrijdag 2 oktober, Nationale Ouderendag, vindt alweer de achtste editie plaats. Kees van Kooten schrijft dit jaar het Nationale Voorleeslunchverhaal en zal dat op vrijdag 2 oktober voorlezen bij Omroep MAX op NPO1, direct na het *Journal* van twaalf uur. Omdat het vanwege de coronacrisis nog onzeker is of in oktober fysieke bijeenkomsten met ouderen georganiseerd kunnen worden, is gekozen voor een uitzending via televisie. Zo kunnen ook ouderen meegenieten die aan huis gebonden zijn of in een zorginstelling verblijven. Ook andere bekende en onbekende Nederlanders lezen die dag het verhaal voor aan ouderen via de Zilverlijn, de belservice voor ouderen van het Nationaal Ouderenfonds. Zo wil de Leescoalitie ervoor zorgen dat zoveel mogelijk ouderen worden voorgelezen, ook als ze hun huis moeilijk uit kunnen. Tijdens eerdere edities lazen onder anderen Nico Dijkshoorn, Ruben Nicolai, Eva Jinek, Gerard Joling, Willeke Alberti en Dieuwertje Blok voor. [A7] lezen.nl

Rolmodellen voor kleuters

Levensverhalen van beroemde vrouwen zijn populair. De afgelopen jaren verschenen er allerlei boeken over heldhaftige rolmodellen, waaronder *Bedtijdverhalen voor rebelse meisjes* van Elena Favilli en Francesca Cavallo (vertaald in 47 talen); *Heldinnen* van Janny van der Molen (verkrijgbaar in een roze én een blauwe uitvoering) en *Wereldvrouwen* van Katherine Halligan, met bijzonder charmante illustraties van Sarah Walsh. Nu kunnen ook drieplussers rolmodellen ontdekken in de fraaie serie *Van klein tot groots* van uitgeverij De Vier Windstreken. De boeken over Frida Kahlo, Audrey Hepburn, Coco Chanel, Anne Frank, Marie Curie en Rosa Parks zijn geschreven door Maria Isabel Sánchez Vegara. Elk deel in deze uit het Spaans vertaalde prentenboeken is door een andere tekenaar geïllustreerd. Het boek over Anne Frank, waarin de van oorsprong Oekraïense en in Israël woonachtige Sveta Doroheva het verhaal van Anne heeft gevangen in geraffineerde zwart-wit tekeningen, springt eruit. Annes open blik ontroert. Ook heel mooi: het boek over Rosa Parks, met innemende tekeningen van Lisbeth Kaiser. [A7]

Van klein tot groots, Maria Isabel Sánchez Vegara, div. illustratoren.
De Vier Windstreken, € 14,50 per deel (4+).

Anansi in een nieuw jasje

De spin Anansi is een sluwe. Hij is iedereen te slim af, leidt konijn, krekel en tijger om de tuin en bedriegt en bestelt zelfs de koning. De Anansi-verhalen, die stevig geworteld zijn in de Surinaamse en Caribische verteltraditie, zijn nog altijd populair. Het verhaal gaat dat Anansi meelifte op de slavenschepen over de oceaan en bij de mensen bleef om het leven draaglijker te maken en ze wijsheid bij te brengen. Johan Ferrier, de eerste president van de Republiek Suriname, tekende de verhalen op die destijds de ronde deden. Noni Lichtveld voorzag ze van tekeningen. In oktober verschijnt bij uitgeverij Querido een heruitgave van hun werk. Noraly Beyer, ambassadeur van de campagne Lees Voort!, vertelde haar kinderen vroeger graag over de sluwe spin. ‘Er doen honderden verhalen de ronde, die steeds weer worden aangepast aan de tijd. Wat ik er zo heerlijk aan vind, is dat er zoveel humor in zit. Anansi is slim. Door slimmigheid kun je de ander pakken, voor eigen gewin of om je gezin te helpen. Maar er zit altijd een moraal in. Juist degenen die te jaloers of te hebzuchtig zijn, pakt hij terug. Kinderen leven helemaal mee met zo’n verhaal en roepen uit: hé, wat een smiecht is dat!’ [A7]

Het Grote Anansiboek, Johan Ferrier & Noni Lichtveld. Querido (6+).

3x een Leespluim

De Sardes Leespluim, een maandelijkse onderscheiding voor kwalitatief sterke en bruikbare prentenboeken, ging in de maand juni naar *Eén vos* van Kate Read (Lemniscaat, 3+). In deze spannende ‘telboek-thriller’ bouwt Read met behulp van telwoorden een geraffineerde spanningsboog op. 1 vos krijgt 2 sluwe ogen zodra hij 3 dikke kippen in de smiezen krijgt, en sluipt er op 4 zachte poten naartoe. Dat eindigt in chaos met vliegende veren en blinkende tanden. In de maand juli ging de prijs naar *De fantastische vliegwedstrijd* van Tjibbe Veldkamp en Sebastiaan van Doninck (Querido, 4+). In dit grootformaat kijkboek doen tien vogelteams van allerlei pluimage mee aan de wedstrijd, maar komen ze stuk voor stuk in problemen. De jury roemt de rijke woordenschat ‘met talloze invalshoeken voor de mondelinge taalontwikkeling’. In augustus viel de eer te beurt aan *Vogel Vliegop* van Julia Donaldson en Catherine Rayner (Gottmer, 3+), waarin een snauwerige Vogel Vliegop boos is op alles en iedereen. ‘De vertaalde, prachtig rijmende tekst van Bette Westera laat zich goed voorlezen door de prettige klanken en alliteraties en mooie uitdrukkingen als: van de leg raken en zwaar op de maag liggen,’ schrijft de jury. [A7]

sardes.nl

DE KUNST VAN HET WEGLATEN

AANDACHTIG LEZEN VANAF SCHERM –

Het medialandschap verandert, ook voor jonge lezers. Onderzoek naar het gebruik van digitale prentenboeken laat veelbelovende resultaten zien op het gebied van taalverwerving bij jonge kinderen. Vooral hyperactieve kinderen en kinderen met (risico op) een taalachterstand kunnen er baat bij hebben. Waarin zit de toegevoegde waarde?

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Het Woeste Woud is een creatieve digitale studio met de focus op digitale prentenboeken, zo omschrijft ontwikkelaar Christiaan Coenraads zijn bedrijf. Coenraads bedenkt en ontwikkelt concepten voor digitale verhalen. Zijn producten zijn niet bedoeld als vervanging van het papieren boek – integendeel. ‘Prenntenboeken zijn niet te verbeteren, die zijn helemaal perfect,’ vindt Coenraads. ‘Een prentenboek is zoveel tegelijk: een verhaal, een instrument om taal tot je te nemen, maar ook iets waar je met je kind mee op de bank gaat zitten om samen van te genieten. Het punt is dat er grote groepen kinderen zijn die niet of nauwelijks worden voorgelezen, of die gewoonweg te onrustig zijn om te lezen. Ook deze kinderen wil ik graag boeken laten beleven, daar ligt mijn passie.’

Wiebelaars

Coenraads doelt hier onder meer op kinderen met een aandachtstekort; wiebelaars die druk en beweeglijk zijn, soms vanwege AD(H)D. ‘Juist deze kinderen wil ik bereiken. Zij hebben moeite om zich te concentreren op een boek, maar het blijkt dat het via de digitale weg vaak wel lukt. Ik vind het heel waardevol dat deze kinderen boeken krijgen aangeboden op een manier die aanslaat.’ Om kinderen tot lezen aan te zetten, moet je wel goed weten wat je doet, legt hij uit. Daarom werkt hij veel samen met wetenschappers, onder wie Adriana Bus, emeritus hoogleraar van de Universiteit Leiden en specialist op het gebied van geletterdheid. Door resultaten uit onderzoek te gebruiken in nieuwe producten, komt hij steeds dichterbij de kern. ‘Technisch is in een digitaal prentenboek veel mogelijk. Het is heel makkelijk om allerlei toeters en bellen in te bouwen, maar dan zijn kinderen al snel aan het gamen, niet aan het lezen. Alles wat je doet, moet in dienst staan van het verhaalbegrip. Het sturen van de aandacht – daar gaat het om. Dat doen we vooral met het in- en uitzoomen van de camera, zodat je kinderen laat zien waar ze moeten kijken.’

In je eigen tempo

Coenraads lacht als hij vertelt wat de grootste innovatie is geweest van de afgelopen jaren: het lezen van digitale prentenboeken in je eigen tempo. ‘Adriana noemt dat het ‘in-je-eigen-tempo’-effect. Prachtig, toch, dat een inzicht zo simpel kan zijn? De eerste generatie gedigitaliseerde prentenboeken waren vaak animatiefilmpjes. Nu weten we: in een digitaal prentenboek moet bij voorkeur zo min mogelijk gebeuren. Je ziet een tekening, je hoort een tekst – dat is het. Pas als jij verder wilt, tik je op het scherm en sla je om. Als je dat waarborgt, kunnen kinderen de informatie in hun eigen tempo verwerken. Dat klinkt heel eenvoudig, maar blijkt uitstekend te werken. We maken nu prentenboeken waarin we de controle over het tempo teruggeven aan de lezer.’

Embodiment

Een andere ontdekking is dat kinderen meer betrokken raken bij een verhaal als ze zelf iets kunnen doen, gaat Coenraads verder. ‘Embodiment’ noemt hij dat. Hoe dat werkt, demonstreert hij met *Bliksem!*, een fantasievol prentenboek over een jongen die met een weermachine eropuit trekt om zelf bliksem te maken. ‘Steeds komt er maar één knop van de weermachine in beeld, en kinderen weten dondersgoed dat het de verkeerde is. Toch moeten ze drukken, want een andere optie is er niet. Zo zien ze hoe door hun toedoen het land ondergesneeuwd raakt en de stad onder water loopt. Het drukken op die knop geeft kinderen het gevoel dat ze zelf betrokken zijn bij het verhaal, dat ze het zelf in gang zetten. Dat werkt: kinderen die druk zijn en snel afgeleid, willen graag iets met hun lijf doen.’

Laagtaalvaardige gezinnen

Naast hyperactieve kinderen is er nog een groep die met sprongen vooruitgaat door het lezen van digitale prentenboeken: kinderen met een verhoogd risico op taalachterstand, omdat er thuis weinig wordt gelezen, of omdat ze thuis geen Nederlands spreken. Adriana Bus voerde een studie uit bij kinderen tussen tweeëneenhalf en drieënhal jaar. Een maand lang kreeg het gezin een set papieren prentenboeken thuis met de opdracht dagelijks te lezen. Hetzelfde gezin kreeg ook een maandlang toegang tot een vergelijkbare set digitale prentenboeken van Bereslim. ‘We zagen een compleet ander voorleespatroon ontstaan,’ vertelt Bus. ‘Ouders die “gewoon” voorlezen uit een papieren boek, lezen twee, hooguit drie boeken per sessie. Bij de digitale boeken zijn dat er veel meer, omdat kinderen digitaal ook zonder hun ouders kunnen lezen. Ze blijken dezelfde boeken vaak te herhalen, soms wel tientallen keren binnen een maand. Dat verhoogt de taalinput enorm. Die herhaling is waardevol en vertaalt zich in een significante toename van de woordenschat.’

Meertaligheid

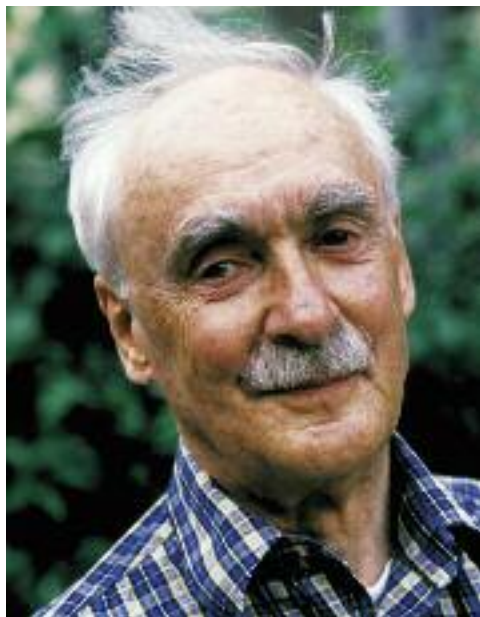
In nieuwe projecten richt Coenraads zich nu op gezinnen waarin meerdere talen worden gesproken. Ouders voor wie het Nederlands niet de moedertaal is, voelen zich gesteund door meertalige prentenboeken, verwacht hij. Vaak is voor hen de drempel om zelf te gaan voorlezen in een taal die ze niet goed machtig zijn, hoog. ‘Alles wat we vanaf nu maken is geschikt voor meertalig gebruik. Met één druk op de knop kunnen ouders schakelen. Momenteel werken we aan een heel mooi project: het boek *Baba Beer*, waarin een Nederlandse, Arabische en Engelse versie zijn ingebouwd en we niet alleen de letters, maar ook de leesrichting vertalen: zodra je overschakelt naar het Arabisch, sla je de bladzijden om naar links. Het is fijn dat we bij het Nederlands Letterenfonds opnieuw een subsidieverstrekker hebben gevonden voor dit project. We gaan *Baba Beer* gratis online weggeven. Ik zie een hele groep potentiële gebruikers die wel een telefoon hebben, maar geen boeken lezen. Ik hoop dat we die gaan bereiken.’...

FOTO: RUTH KOOPS VAN 'T JAGT

Het Nederlands Letterenfonds

Bliksem! en *Baba Beer* zijn ontwikkeld met steun van Stichting Lezen en het Nederlands Letterenfonds. Het fonds investeert al jaren in literaire digitale projecten en subsidieert bij voorkeur aanvragen die iets toevoegen aan het bestaande digitale aanbod. Voor ontwikkelaars is het vaak lastig dat de opbrengsten zo onvoorspelbaar zijn, weet Suzanne Meeuwissen, die als senior beleidsmedewerker verantwoordelijk is voor de digitale projecten binnen het Letterenfonds. ‘Daarom is het belangrijk te investeren in nieuwe ideeën. We hebben te maken met een veranderende digitale wereld. Er zijn zoveel mogelijkheden, met de literatuur willen wij daarnaartoe bewegen. We proberen met onze kennis, ons netwerk en de subsidiemogelijkheden de digitale wereld te openen voor zowel schrijvers als lezers.’ letterenfonds.nl

Biegels oeuvre verhuist

Gottmer wordt de nieuwe uitgever van het veelbekroonde oeuvre van Paul Biegel (1925-2006). Dit najaar verschijnen zijn drie met de Gouden Griffel bekroonde boeken *De kleine kapitein*, *Nachtverhaal* en *Het sleutelkruid* in een nieuwe editie. Het is dan precies vijftig jaar geleden dat Biegel *De kleine kapitein* publiceerde, waarin de hoofdpersoon van een stuk kachelpijp, een po en een roestige fietsketting zijn schip de Nooitlek knutselt, het ruime sop kiest en koers zet naar het land van Groot en Groei. Biegel overleed op 81-jarige leeftijd en liet een indrukwekkend oeuvre na van meer dan zestig titels. In *Donald Duck* maakte hij samen met illustrator Carl Hollander furore met verhalen vol vaart en humor zoals *De rover Hoepsika* en *Juttertje Tim*; in zijn donkere sprookjes vol trollen en feeën, zoals *Nachtverhaal*, liet hij zich van een andere, veel serieuzere kant zien. Om zijn nalatenschap levend te houden is ook een nieuwe website ingericht. Paulbiegel.com oogt bijzonder fraai en bevat naast beschrijvingen van zijn boeken een korte biografie en een selectie van interviews. [AT]

paulbiegel.com

Duik in de geschiedenis

Onder het motto 'En toen?' gaat de Kinderboekenweek terug in de tijd. Naast heruitgaven van waardevolle klassiekers zijn er ook prachtige nieuwe historische jeugdboeken.

- *Leeuw met strepen* van het schrijversduo Marlene Rebel en Lucinda Vos speelt zich af in het zeventiende-eeuwse Amsterdam, waar de pestepidemie het leven van broer Jacob en zus Catrijn overhoop haalt (Billy Bones, 9+).
- Annet Huizing neemt in *Het Pungelhuis* haar lezers mee naar de Brabantse bossen voor een spannend verhaal over botersmokkelaars en commiezen (Lemniscaat, 10+).
- In *Helden* hervertelt Daan Remmerts de Vries pittige verhalen uit de Griekse mythologie op geheel eigen wijze. Met tekeningen van de Vlaamse Sebastiaan van Doninck (Lannoo, 12+).
- Wanneer de Tweede Wereldoorlog uitbreekt in *Ons kasteel aan zee* van Lucy Strange (Gottmer, 12+) wordt de twaalfjarige Petra, woonachtig aan de Engelse kust, meegesleurd in een meeslepend avontuur vol geheimen en spionage. [AT]

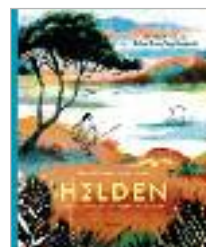

FOTO: ANNEMARIE TERHELL

De Jonge Beckman

Elk jaar in het derde weekend van september wordt de Thea Beckmanprijs uitgereikt aan het beste historische jeugdboek. Deze prijs heeft ook een klein zusje: de Jonge Beckman, waarin afwisselend een kinder- en een tienerjury een eigen keuze maakt uit de shortlist. Dit jaar is er een extra grote jury geformeerd van twintig kinderen tussen acht en twaalf jaar oud. Zij hebben deze zomer de shortlist gelezen en vergaderen onder leiding van Marte Jongbloed over de genomineerde boeken. Via stemming bepalen zij welk boek de Jonge Beckman verdient. Volgens Pablo (tien jaar, jurylid in

2019) is het jurytraject leuk en leerzaam: 'Je gaat heel anders lezen. Als je je mening deelt met anderen en naar elkaar luistert, zie je ineens ook de andere kant van een verhaal.' Op zaterdag 19 september worden beide prijzen uitgereikt aan de winnaars in Archeon in Alphen aan de Rijn. Voor de Thea Beckmanprijs 2020 zijn de volgende titels genomineerd: *Schaduw van de leeuw* van Linda Dielemans; *Verboden te vliegen* van Martine Letterie; *Mathilde, ik kom je halen* van Inez van Loon; *Niemand ziet het* van Dolf Verroen en *Alles komt goed, altijd* van Kathleen Vereecken, dat in 2019 werd bekroond met de Woutertje Pieterse Prijs. [AT]

archeon.nl

Gouden Poëziemedaille

Edward van de Vendel heeft met *Wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt* (Querido) de Gouden Poëziemedaille gewonnen, die om de twee jaar wordt uitgereikt door het Vlaamse Poëziecentrum en CANON Cultuurcel. De vakjury onder leiding van Jan van Coillie prees Van de Vendels lichtvoetigheid, diepe emotie, het experiment, het vakmanschap, de herkenbaarheid en de verrassing. Johannes Genard maakte voor deze gelegenheid een *soul ballad* van het gedicht 'Wat je moet doen als je moeder huilt'; kunstenaar Jango Jim verzorgde er een clip bij. Naast de Poëziemedaille, verkozen door een vakjury, zijn er ook vier Poëziesterren uitgereikt door een kinderjury. Deelnemende kleuters (tot zes jaar) bekroonden Erik van Os voor het gedicht 'Wie deed dat' (uit *Haren vol banaan*, Rubinstein). De overige Poëziesterren gingen naar Joke van Leeuwen voor het gedicht 'Appel' (uit *Hee daar mijn twee voeten*, Querido); Kasper Peters voor 'De bende van a en e' (uit *Vogelzwemvliegles*, Uitgeverij Passage) en naar Edward van de Vendel voor 'Wat je moet doen als je je zorgen maakt over je beste vriend of vriendin' (uit *Wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt*, Querido). [A7]

poeziecentrum.be

Bijzonder voor 10+

Het is pas september, maar 2020 leverde al een flinke stapel kwaliteitsboeken op voor tienplussers. Vier titels die eruit springen en het lezen meer dan waard zijn:

- *Het jaar dat de bijen kwamen* van de Duitse Petra Postert is een charmant verhaal vol bijenwijsheid, dat eindigt als een detective. In 2018 haalde het de shortlist van de Duitse Jeugdliteratuur Prijs 2018 (vertaling Esther Ottens, Ploegsma, 10+).
- *Rennen!* van Cora Sakalli is een geslaagd portret van een hyperactief meisje dat zich afspeelt rond een bijzondere plek: een verlaten pretpark vol roestige speeltoestellen en magie (Moon, 10+).
- In *De lijst van dingen die niet zullen veranderen*, een sfeervol verhaal over Bea die twee vaders heeft, bewijst de New Yorkse Rebecca Stead opnieuw dat ze een schrijfster is met grote psychologische kwaliteiten (vertaling Jenny de Jonge, Querido, 10+).
- *Het verlangen van de prins*, het nieuwe boek van Marco Kunst (Gottmer, 10+) is een spannend, sprookjesachtig verhaal over een Indonesische prins en een vervloekte driemaster. Met sfeervolle tekeningen van Marieke Nelissen. [A7]

Poëzie met Wolk

Rondlopen in een wereld vol gedichten en je verwonderen over taal, dat kan met Wolk, een nieuwe app waarmee bibliotheekbezoekers terecht komen in een virtueel museum vol poëzie. Probiblio ontwikkelde de app in samenwerking met International Silence en testte hem uit in twee pilotbibliotheken. Bij binnenkomst in de bibliotheek dienen gebruikers op zoek te gaan naar een 'totem', waarmee ze de app activeren. Door middel van *augmented reality* legt de app een extra laagje over de werkelijkheid en zo wandel je tussen de woorden. Dit najaar gaat de tweede versie van Wolk de lucht in en zijn gedichten te lezen van onder anderen Radna Fabias, Tim Hofman, Anne Vegter, Edward van de Vendel, Joke van Leeuwen, Paul van Ostaijen, Akwasi en Teske de Schepper. Het bijbehorende lesprogramma richt zich op de groepen zeven en acht van het basisonderwijs en klas één en twee van het voortgezet onderwijs. Gebruik van de app, het bijbehorende lesprogramma en de *toolkit* is gratis. Nog niet alle bibliotheken werken met Wolk, dus check bij de lokale bibliotheek of je de app daar kunt gebruiken. [A7]

probiblio.nl/wolk

Uit: *Migranten*

GESCHIEDENIS IS DE TOEKOMST

HOUVAST – Het is niet goed gesteld met het historisch tijdsbesef van basisschoolleerlingen, zoals blijkt uit promotieonderzoek van vakdidacticus Marjan de Groot-Reuvekamp: veel basisschoolleerlingen hebben moeite met het plaatsen van gebeurtenissen in de tijd en het leggen van relaties tussen vroeger en nu.

DOOR EVA GERRITS

Het was volop in het nieuws deze zomer: op 22 juni werd de vernieuwde canon van Nederland gepresenteerd. De tijdbalk met vijftig iconische personen en gebeurtenissen uit de vaderlandse geschiedenis, in 2006 tot stand gekomen onder leiding van historicus Frits van Oostrom, is ververst, net als de bijbehorende website canonvannederland.nl (voorheen: entoen.nu).

Voor oudere generaties sprak historische bagage vanzelf, maar tegenwoordig? ‘Vraag Nederlanders niet naar hun kennis van de eigen historie,’ aldus de website. ‘Voor jongeren kan Wilhelmina vaak net zo goed de oudtante, de achternicht als de grootmoeder van Beatrix zijn.’ De canon met de website als ‘levende kern’ is dan ook nadrukkelijk bedoeld als didactisch concept, dat een vaste plaats zou moeten krijgen in het onderwijs. Canonvannederland.nl is gebruiksvriendelijk en uitgebreid: behalve de slingerlijn met jaartallen en vensters vind je er alles over doel, achtergronden, herijking en gebruik; bij elk venster staan tips (boeken, uitjes, websites, inzetbaarheid per lesmethode, et cetera) en onder het kopje ‘Onderwijs’ zijn onder andere heldere lessen per venster opgenomen.

Houvast

De hoofdlijnen en vensters waaruit de canon is opgebouwd, zijn inzetbaar in een traditionele, afgebakende geschiedenisles én in een thematische aanpak, waarin onderwerpen vakkengeïntegreerd en door de tijd heen worden onderzocht. Vakdidacticus Marjan de Groot-Reuvekamp, gepromoveerd op onderzoek naar het verbeteren van onderwijs in historisch tijdsbesef, en lid van de herijkingscommissie, onderstreept het belang van ankers: ‘Welke onderwijsbenadering je ook kiest, blijf ouderwetse papieren tijdbalken gebruiken als houvast, waarmee leerlingen zicht krijgen op volgorde in de tijd en tijdvakken kunnen vergelijken. Een tijdbalk aan de wand biedt de mogelijkheid om er tijdens allerlei lessen naar te verwijzen. Nu leerkrachten duizendpoten zijn en traditionele leskaders binnen thematisch onderwijs vervagen, wordt het lesgeven vanuit een degelijke, structurele aanpak een punt van zorg. Maar wil je het historisch tijdsbesef van leerlingen verbeteren, dan moet dat wel het uitgangspunt zijn.’

Meerstemmigheid

‘Wie zijn verleden niet kent, krijgt geen grip op de toekomst,’ wordt weleens gezegd. Daarbij is het voor opgroeiende kinderen wel van belang dat zij zichzelf kunnen her-

kennen in de geschiedenis zoals die wordt overgedragen. De Groot-Reuvekamp: ‘Bij de herijking van de vensters hebben we ons onder andere gericht op meerstemmigheid en op meer aandacht voor vrouwen en diversiteit. Hoe zou een meisje zich bijvoorbeeld moeten verhouden tot een geschiedenis van oude mannen? Bij de keuze voor de vensters hebben we uitdrukkelijk gekeken naar personen; levensverhalen van personen worden concreet tegen de achtergrond van gebeurtenissen uit de geschiedenis.’ De website geeft een paar voorbeelden: ‘Levensverhalen van Anton de Kom, Annie M.G. Schmidt en Sara Burgerhart bieden de kans om met leerlingen te praten over het onderzoeken van je eigen identiteit en de moeilijkheden die je daarbij kunt tegenkomen.’

Voorstellingsvermogen

Verhalen, daarbij gedijs geschiedenisonderwijs, en daarmee kun je al vroeg beginnen, benadrukt De Groot-Reuvekamp: ‘Vaak wordt gedacht dat kinderen de dagen van de week moeten kunnen opnoemen, voor ze iets kunnen leren over geschiedenis. Maar kinderen beschikken al vanaf een jaar of vier over een ontluikend historisch tijdsbesef. Ze zijn nieuwsgierig, geïnteresseerd en hebben een groot voorstellingsvermogen. Met verhalen vertellen en voorlezen prikkel je dat en door goed beeldmateriaal in te zetten, kun je hun historisch tijdsbesef bevorderen. Zo kun je bij leerlingen beeldvorming van het verleden stimuleren, zonder dat je het over jaartallen of eeuwen hebt. Dat komt in de hogere leerjaren aan bod en daar kunnen leerlingen dan de koppeling maken.’

Tips

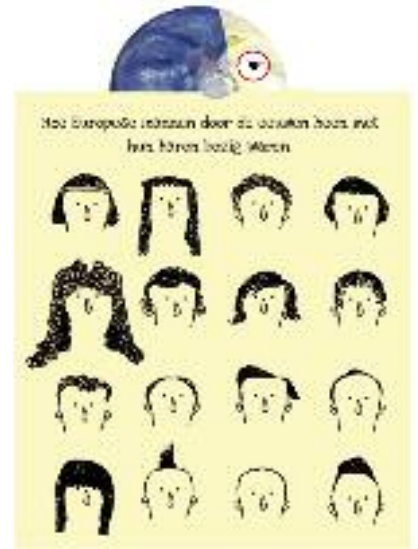
Ook de Kinderboekenweek gaat dit jaar terug in de tijd onder het thema ‘En toen?’. Een van de kerntitels is *Nu is later vroeger* van Joke van Leeuwen (Querido, 10+), dat allerlei aspecten van het begrip ‘tijdsbesef’ op speelse wijze belicht: over hoe de tijd kan zijn begonnen, hoe die steeds preciezer werd bijgehouden, waarom je je niets van je geboorte herinnert, hoe tijd werkt in stripverhalen, en nog veel meer.

Wie jonge kinderen via prachtige tekeningen en op creatieve wijze wil laten kennismaken met een tijdlijn én eigen kennis wil opfrissen, kan terecht in *Tijdlijn* en bijbehorend *Doeboek* (‘Pak potloden en stiften en versier de Berlijnse Muur met graffiti’) van Peter Goes en Sylvia Vanden Heede (Clavis, 4+).

Ook geschikt voor jong en oud, en passend bij het nieuwe canonvenster ‘Gastarbeiders’ is het hartverscheurend mooie, woordloze prentenboek *Migranten* van Issa Watanabe (Querido, 4+), waarin een groep dieren noodgedwongen zoekt naar een nieuwe leefplek. Poëtische illustraties verbeelden de gevaarlijke reis van miljoenen vluchtelingen waarbij hoop en dood naast elkaar bestaan.

In *Wereldkinderen* (Gottmer, 9+) portretteren Tom Adams en illustrator Sarah Walsh vijftig mensen die al jong geschiedenis schreven, van wiskundig genie Blaise Pascal tot de Nederlandse plasticopruimer Boyan Slat.

De elfjarige Clara wil ‘jongenswerk’ doen, maar in het Amsterdam van 1911 wordt ze uitgelachen. Een ontroerend, modern-klassiek drieluik van Pieter Feller en Tiny Fisscher, met retro-illustraties van Natascha Blum-Stenvert (Droomvallei, 10+), passend bij canonvensters als Sara Burgerhart (rebelse vrouwen) en Aletta Jacobs (gelijke rechten). Het eerste canonvenster is tegenwoordig voor Trijntje, de vrouw wier skelet het oudste is dat in Nederland is gevonden. Het rijke *Brons* van Linda Dielemans, geïllustreerd door Sanne te Loo, een archeologische zoektocht naar het antwoord op de vraag waarom mensen ooit hun meest waardevolle spullen weggooiden, past daarbij. Ook in het laatste venster, Het Oranjegevoel, triomferen vrouwen. *Het grote voetbalboek voor meiden*, van Karin Giphart en Lisa ten Raa (Kluitman, 8+) is het eerste complete voetbalhandboek voor jonge Leeuwinen. ●●●

ILLUSTRATIE JOKE VAN LEEUWEN

Uit: *Nu is later vroeger*

ILLUSTRATIE SARAH WALSH

Uit: *Wereldkinderen*

ILLUSTRATIE SARAH WALSH

Uit: *Brons*

Kinderboekenweek

Van 30 september tot en met 11 oktober is het Kinderboekenweek. Het geschenk wordt geschreven door Arend van Dam (bekend van onder andere het met de Thea Beckmanprijs bekroonde *De reis van Syntax Bosselman*) en geïllustreerd door Anne Stalinski. Het wordt cadeau gegeven door boekhandelaars bij aankoop van € 12,50 aan kinderboeken. Voor een interview met Mylo Freeman, die het Prentenboek van de Kinderboekenweek maakt, zie pagina 30, 31. kinderboekenweek.nl

Tien jaar De Weddenschap

SAMENGESTELD DOOR EVA GERRITS

rapper en leescoach Dio

vlogger, model, zangeres en
leescoach Famke Louisezanger-songwriter en
leescoach Jeangu Macrooy

FOTO'S: URSULA VAN DE BUNTE

Janneke van Wijk, projectleider De Weddenschap

'Leesplezier staat voorop bij De Weddenschap. Het programma is gericht op de aarzelende lezer uit het vmbo, mbo en praktijkonderwijs. Voor iedereen is er een geschikt boek, maar je moet het weten te vinden. Dat lukt het best als je boeken aangeraden krijgt door leeftijdsgenoten, je docent, een leesconsulent of rolmodellen. Bij De Weddenschap kiest iedereen een boek dat bij hem of haar past: stripboeken, fictie, non-fictie, alles mag. In het digitale klaslokaal kunnen leerlingen kiezen uit verschillende collecties en zien ze meteen of een titel beschikbaar is in hun eigen bibliotheek. Alle deelnemers maken eigen tiplijsten en schrijven recensies over de boeken. Zo kunnen leesconsulenten, docenten en leerlingen elkaar attent maken op geschikte titels.

In co-creatie met de bibliotheken geven we De Weddenschap dit jaar een regionaal karakter. Zo zullen naast de gebruikelijke landelijke leescoaches ook regionale leescoaches, schrijvers, *spoken word*-artiesten, docenten, bibliothecarissen en andere onderwijsprofessionals door middel van filmpjes het lezen van drie boeken in een halfjaar stimuleren. Ook ouders kunnen meedoen. Lezen doe je samen.'

De landelijke aftrap van De Weddenschap is op 26 oktober en de afsluiting op 30 april 2021. Half mei worden de prijswinnaars bekend gemaakt. Deelname is gratis. Voor meer informatie, zie deweddenschap.nl. [lezen](https://www.lezen.nl)

Laura Vonk, docent Nederlands en studievoordigheden, Corlaer College, Nijkerk:

'Bij ons op het vmbo zit een aantal leerlingen uit een boekenarm milieu, met niet-Nederlands sprekende ouders. Zonder leerkrachten zouden zij niet met boeken in aanraking komen. Ik ben een fervent lezer, weet wat het je kan opleveren. Wat ik er zelf aan heb gehad, gun ik mijn leerlingen ook. Dit jaar deden we met de derdejaars leerlingen voor de tweede keer mee met De Weddenschap. Een groepje meldde zich voor de aftrap met leescoach Sarah-Jane, de anderen heb ik zelf op sleeptouw genomen: ik liet ze de boeken zien die ik ging lezen, vroeg hen mee te doen of zelf iets te kiezen en vertelde in het halfjaar over mijn leeservaringen, inclusief de momenten dat ik een boek wel door de kamer had willen gooien uit frustratie – voor leerlingen goed te horen dat dat er voor anderen ook gewoon bij kan horen. Ik vroeg naar hun vorderingen, of ze er iets over konden vertellen. En ik moedigde hen aan De Weddenschap te volgen op Instagram. Leerlingen doen dat niet uit zichzelf, lezen vinden ze niet cool. Volgend jaar wil ik er meer uit halen, de filmpjes in de les betrekken en collega's vragen mee te doen, zodat het (praten over) lezen breder wordt gedeeld.'

Anne-Marie Apswoude, instructeur Nova College Hoofddorp

‘Toen ik een paar jaar geleden de leeslessen overnam van een collega, ben ik op zoek gegaan naar actieve werkvormen om mijn mbo-studenten te motiveren om aan het lezen te gaan, en zo kwam ik bij De Weddenschap. Aan het begin van het schooljaar vertel ik erover, ik maak gebruik van de lesbrief voor het mbo, laat de studenten een contract tekenen bij de start en leen via de bibliotheek de boeken die ook door de coaches gelezen worden, zodat onze studenten de mogelijkheid krijgen om hetzelfde boek als de gekozen coach te lezen. Eerste- en tweedejaars studenten pedagogisch werk en onderwijsassistenten lezen bij ons drie kwartier per week. In de lessen laat ik de filmpjes zien, ik houd bij wie wat leest en wekelijks vraag ik hoever ze zijn gevorderd. Uitgelezen boeken zetten we op de website van De Weddenschap. Minstens één titel moet een leesboek zijn. Drie boeken lezen vinden de meesten best veel, om het “moeten” te verzachten mogen stripboeken ook, vertel ik dan. *Wie heeft er wél een boek bij zich*, van Johan Goossens, over een mbo-niveau 2-opleiding, is bij ons populair. Aan het eind van het schooljaar houden de studenten een boekpresentatie en ook speeddaten over boeken is altijd erg leuk. Studenten vinden het leuk dat ze iets kunnen winnen en het brengt een gevoel van saamhorigheid in de klas – De Weddenschap draagt echt iets bij, dit jubileumjaar willen we zeker niet missen.’

Yoko van den Oever, docent Nederlands, mytylschool De Thermiek

‘We doen voor de derde keer mee, ik vind De Weddenschap een heel mooi programma. Aanvankelijk had ik veel aarzelende lezers, maar na twee jaar zijn er van de 56 leerlingen nog maar twee die het echt niet leuk vinden en de citoscores op woordenschat gaan omhoog. Veel leerlingen zijn competitief ingesteld; dat je met De Weddenschap iets kunt winnen, werkt goed, net als de link met de BN’ers: als zij het lezen zal het wel een goed boek zijn, denken ze. We zijn gespecialiseerd in onderwijs aan leerlingen met een lichamelijke beperking of een chronische ziekte – hun omgeving is vaak klein, ze vinden het onwijs fijn te zien wat er in de wereld gebeurt en te krijgen is. Herkenning, spiegels en vensters zijn voor hen heel belangrijk. Leesplezier, vooral dat wil ik mijn leerlingen meegeven. Dat je je kunt terugtrekken in een wereld die van jou is. We hebben een grote collectie in de bibliotheek en ik leen ook zelf boeken uit, dat geeft vertrouwen. Als ze beschadigd raken, vind ik dat niet erg; boeken moeten leven. Komend schooljaar gaan we De Weddenschap inzetten ter voorbereiding op het examen, en moeten leerlingen drie titels kiezen binnen een thema. Ze weten nu hoe het werkt en hebben het leesplezier te pakken.’

Anneke Tiddens, domeinspecialist Bibliotheek Midden-Groningen, provinciaal coördinator vo (Biblionet)

‘De Weddenschap voelde wat ver van ons bed, tot Janneke van Wijk ons benaderde. Samen met collega’s en Biblionet Groningen hebben we nu een regionale variant ontwikkeld: de leesperiode is iets verkort, leerlingen hoeven maar twee boeken te lezen, we hebben de bestaande recensieopdracht ingekort en een nieuwe opdracht gemaakt voor het tweede boek: een trailer in de vorm van een stop-motionfilmpje. Myron Hamming is onze regionale leescoach – hij is 25, dyslectisch en heeft toch van taal zijn werk gemaakt; hij heeft aan topsport gedaan en is gedisciplineerd genoeg om te blijven lezen, hoe moeilijk dat voor hem ook is. Het voordeel van een regionale leescoach is dat hij alle scholen ter afsluiting kan bezoeken. Voor De Weddenschap leest hij *Turis* van Eus en *Een dag uit het leven van Virgil van Dijk*, van Jan Willem Spaans – Van Dijk, een van de beste verdedigers ter wereld, heeft bij FC Groningen gespeeld. We hebben een filmpje opgenomen met Myron waarin hij de boeken leent uit een Bibliotheek *op school*. Onze leesconsulenten hebben zelf ook de opdrachten gemaakt; hun betrokkenheid is belangrijk in het contact met scholen. Zo hebben we De Weddenschap dichterbij Groningen gehaald en is betrokkenheid gecreëerd. We hopen met tien scholen van start te kunnen, hun leerlingen ermee te inspireren en lekker te laten lezen.’

Miriam Bakker

‘WE KUNNEN ALTIJD IETS TOEVOEGEN’

PERSOONLIJKE AANPAK – Roos Visser

van Bibliotheek Den Haag, Annette Janssen van Bibliotheek Den Bosch en Miriam Bakker van Bibliotheek Hilversum waren genomineerd voor de eretitel NBD Jeugdspecialist van het jaar 2020. Miriam Bakker won. Drie authentieke en inspirerende bibliothecarissen aan het woord.

DOOR EVA GERRITS

Miriam Bakker, bibliotheek Hilversum:

‘Heel graag deel ik mijn enthousiasme; voorheen zette ik aanraders op Facebook, of deelde die in een WhatsAppgroep voor collega’s, maar dat zijn vluchtige media, en drie jaar geleden begon ik mijn blog boekmama.nl. Op de werkvloer raad ik titels aan waarvan ik denk dat ze bij iemand passen, maar op internet schrijf ik alleen over boeken waarover ik echt enthousiast ben, en dat ben ik over heel veel boeken – één favoriet heb ik niet; ik kan er drie noemen en over een kwartiertje weer drie andere. Dat blog is voor een handjevol mensen dat het wil volgen, dacht ik. Ik had niet verwacht dat het zoveel zou worden gelezen en gewaardeerd. Ook in de praktijk merk ik dat persoonlijk advies het beste werkt. Je kunt hetzelfde boek aanraden aan kinderen wier verhalen overeenkomen, maar ze kunnen er totaal anders op reageren. Je ziet het al aan hun lichaamstaal: de één rukt het zowat uit je handen, de ogen van de ander blijven vlak. “Ik zie dat je niet erg enthousiast bent,” zeg ik dan. “Dat geeft helemaal niet, maar waarom niet?” En dan komt er vaak iets waardoor ik denk: ahá. Of ik laat ze een boek noemen dat ze heel mooi vonden, wat vaak niet klopt met hun verhaal. Zoals een heel dyslectisch kind dat hield van *Harry Potter* – dan moet je dus niet naar de supermakkelijke boeken grijpen. Wat ik moeilijk vind: kinderen die vlak voor hun vakantie gebrand zijn op een bepaalde titel en zó teleurgesteld zijn dat die al is uitgeleend, dat ze voor niks anders meer openstaan, hoe graag je ze ook wilt helpen. (Tip voor ouders: bereid je kind erop voor dat het kan zijn uitgeleend, dat scheelt!) Of kinderen die gewoon écht niet willen lezen, wat je ook probeert. Maar van afnemend leesplezier bij kinderen merk ik op de werkvloer verder weinig. Boekenwurmen die leestips vragen omdat hun ouders het van gekkigheid niet meer weten, zijn geen uitzondering. En zwakkere lezers zie ik ook al jaren. De cijfers zullen kloppen, maar ik zie ze gelukkig allemaal in de bibliotheek.’

Roos Visser, Bibliotheek Den Haag:

‘Het begon met een invalbaantje bij de bibliotheek, via Helma Wigmans, het hoofd Educatie, die ik al een beetje kende. “Jij hebt iets theatraals,” zei zij, “heel geschikt om te werken met kinderen.” Het bleek een schot in de roos. Ik werk in een klein filiaal in het Transvaalkwartier, vlak bij de Haagse Schilderswijk waar veel kinderen een taal- en leesachterstand hebben. Met toneel-, knutsel- en voorleesactiviteiten laten we kinderen kennismaken met leuke boeken, en ik doe veel boekprojecten op scholen: “Boeken in de spotlights” bijvoorbeeld, een halfuurtje waarin ik vijf titels presenteer die een maand op school blijven en dan vervang ik ze. Dat werkt ook als lokkertje: lukt het je niet ze tijdig te lezen, kom dan naar de bibliotheek, daar vind je ze. Of “The Voice of Boeken”, een werkvorm waarbij vier kinderen met hun rug naar de klas toe zitten – de “jury” – en ik fragmenten voorlees. De rest van de klas mag steeds het boekomslag zien. Als een jurylid denkt: leuk! mag die zich omdraaien. Blijft het bij één jurylid, dan heeft-ie geluk: dat boek is voor hem of haar. Zijn het er meer, dan zullen ze erom moeten strijden. Voor leerlingen ben ik een soort suikertante, in mijn lessen mag veel, zonder dat ik streng hoeft te zijn. Als het lukt kinderen enthousiast te maken voor een boek waaraan ze ook echt plezier beleven, krijg je er zoveel warmte voor terug – het is echt dankbaar werk dat nooit verveelt. Leerkrachten probeer ik te inspireren met Lezen nou!-filmpjes op YouTube, waarin ik boeken onder de aandacht breng, met tips om kinderen erbij te betrekken en geboeid te houden. Kinderen kunnen geïntimideerd raken als ze iets niet snappen en worden met lezen vaak te snel alleen gelaten onder het mom: nu kan je het zelf. Maar ik zeg altijd: als je een kind leert fietsen, ren je ook eerst mee en daarna fiets je samen.’

Roos Visser

Annette Janssen, Bibliotheek Den Bosch:

‘De nominatie was voor mij een verrassing: ik werk niet direct met kinderen, wel met de helpende volwassenen. Mijn rol: leesconsulenten van de bibliotheek en leescoördinatoren op school geïnspireerd en enthousiast aan het werk houden en zo kinderen en jongeren van nul tot 23 jaar aan het lezen houden, via BoekStart in het primair onderwijs tot aan mbo's. Vaak wordt op scholen vooral ingezet op taal-, technisch en begrijpend lezenonderwijs omdat dat betere citoscores zou opleveren. Wij zeggen: besteed ook dagelijks een halfuurtje aan vrij lezen, zorg ervoor dat kinderen dat leuk blijven vinden; onderzoeken wijzen uit dat ze dáárvan beter gaan presteren. Daarvoor moet tijd gevonden worden in een vaak toch al overvol rooster, dus heb je wederzijds vertrouwen nodig om stappen te kunnen zetten in de ondersteuning van kwalitatief leesonderwijs. Ook door de ontwikkeling van landelijke lijnen als BoekStart en de Bibliotheek op school, ervaren we dat je altijd iets kunt toevoegen. De boodschap is niet meer alleen: lezen is belangrijk, maar ook: het levert je wat op, vergroot je opleidingskansen en toekomstperspectief, je gezondheid gaat erop vooruit – en als je het ook nog leuk vindt heb je meer kans dat al die dingen voor jou bereikbaar zijn. Wij bepalen uiteindelijk niet wat er gebeurt, maar brengen expertise en kennis; de andere partij moet daarvoor openstaan. Dus moet je steeds op zoek naar manieren: hoe kunnen we het gesprek aangaan, mogelijkheden creëren? Bij Open Boektrainingen proberen we de enthousiaste kartrekker binnen het schoolteam te overtuigen van nut en noodzaak. Ga niet hardlopen, zeggen we er vaak bij, dan zet iedereen de hakken in het zand; loop wat langzamer maar wel met je team mee. Zoals in een gedicht van De Saint-Exupéry: als je een schip wil laten bouwen, moet je geen bevelen geven, maar mensen leren verlangen naar de zee. Zolang we dat kunnen blijven doen, hebben we nog veel, maar goed werk te verrichten.’ ●●●

Annette Janssen

Over de eretitel

De beste jeugdspecialist is dé sleutel voor een kind tot de bibliotheek, volgens NBD Biblion. Die weet welke boeken passen bij leeftijd en interesses, heeft een onuitputtelijke bron van kennis, speelt in op de actualiteit, houdt de collectie op peil en zorgt voor een uitdagende en veilige leesomgeving. Over de winnaar zei de vakjury: ‘Miriam is een gids en een genereuze deler die haar rol als moeder en bibliothecaris op een constructieve manier combineert met haar vak. Met humor en haar eigen, persoonlijke stijl [...] bouwt ze met haar boekenblog haar podium, vanuit haar professionele en persoonlijke ervaringen, uit naar steeds meer doelgroepen.’

Nederland Leest

In november gaat Nederland Leest weer van start, de door stichting CPNB georganiseerde nationale leescampagne waarbij heel Nederland een maand lang samen één boek leest. Dit jaar is gekozen voor het thema 'Kleine geschiedenis, grote verhalen', en staat het met de NS Publieksprijs bekroonde boek *Het zwijgen van Maria Zachea* (2001) van Judith Koelemeijer centraal. In deze literaire non-fictie vertellen twaalf broers en zussen het verhaal van hun familie.

Voor Nederland Leest Junior, dat zich richt op schoolkinderen van groep zeven en acht en vmbo-leerlingen in het eerste en tweede jaar, koos de CPNB de titel *Dwars door de storm* (2014) van Martine Letterie en Karlijn Stoffels. Dit boek vertelt de geschiedenis van de Molukkers in het Groningse Finsterwolde. Door de ogen van arbeidersdochter Tjakkie – die tegen de wil van haar ouders naar de hbs wil – en de op Ambon geboren Molukse Jacob die niets liever doet dan rock-'n-rollen op zijn gitaar, krijg je een beeld van Finsterwolde aan het begin van de jaren vijftig en de maatschappelijke tegenstellingen die het dagelijks leven toen bepaalden. Bij het boek zijn lessuggesties. [MN] [nederlandleest.nl/junior](https://www.nederlandleest.nl/junior)

Black Lives Matter

- 'Writing is a form of activism', vindt schrijver Angie Thomas. Met haar succesboek *The Hate U Give* (Moon) over het meisje Starr dat getuige is van het zinloos doodschietsen van haar jeugdvriend door de politie – een echo van de raciale rellen in Ferguson, Missouri (2014) – wil ze jongeren bijbrengen dat 'voice matters' als je een vuist tegen het systeem wil maken. Dit boek is ook verfilmd.
- In *Laten we het er maar niet over hebben* (AmbolAnthos), de bundel verhaaltjes, gedichten en gedachten van Akwasi, draait het om identiteit en racisme. Regelmatig blikt de rapper/theatermaker terug op zijn jeugd en confronteert je zo met zijn ongemak. Zoals bij 'Citos(c)ores': havo of vwo/maar mijn basisschool zei liever niet/eerder vmbo/want hij lijkt me toch het type dat/niets gaat doen/met zijn leven.
- Wie niet alleen wil lezen, kijk ook naar de miniserie *When They See Us* (Netflix), waarin vijf zwarte jongens in New York onterecht worden veroordeeld voor de verkrachting van een witte vrouw, doordat de politie en het om zich door vooroordelen laten leiden. Met alle ingrijpende gevolgen van dien voor de zwarte gemeenschap. [MN]

Stap op de Rode Loper!

Tijdens het evenement Stap op de Rode Loper! ontmoeten schrijvers, dichters, acteurs en theatermakers bovenbouwleerlingen uit het vmbo en vertellen zij over hun werk. Dat levert verrassende en inspirerende momenten op. De leerlingen kunnen meedoen aan workshops striptekenen, rap en poëzie. En er zijn optredens van spannende verhalenvertellers en programma's rond boekverfilmingen. Zo worden vmbo-leerlingen actief betrokken bij verschillende vormen en aspecten van literatuur, terwijl er rekening wordt gehouden met hun interesses en (lees)niveau. Komend schooljaar vindt Stap op de Rode Loper! plaats in Leeuwarden (26 oktober 2020), Amsterdam (18 januari 2021), Utrecht (15 februari), Eindhoven (22 maart) en Groningen (26 april). Deelnemende schrijvers zijn onder anderen Margje Woodrow, Gideon Samson, Buddy Tegenbosch, Lydia Rood en Natasza Tardio. De leerlingen bereiden het evenement op school voor met het digitale Boek van de Schrijvers, waarin boekfragmenten staan van de schrijvers die die dag aanwezig zijn. Voor het vervolgtraject is er het Boek voor de Docenten, met lesideeën en tips voor lees- en cultuuronderwijs. [MN] [stapopderodeloper.nl](https://www.stapopderodeloper.nl)

Lemniscaat laat de geschiedenis leven

Op verzoek van uitgeverij Lemniscaat schreef jeugdboekenschrijver Joyce Pool lessuggesties bij een selectie van twintig historische jeugdboeken: tien over de geschiedenis van Nederland; tien over historische internationale gebeurtenissen. De titelkeuze is divers en bestrijkt heel verschillende historische periodes. Zo speelt klassieker *Hasse Simonsdochter* van Thea Beckman zich af in de vijftiende eeuw, tijdens De Hoekse en Kabeljauwse twisten, terwijl *Het Pungelhuis*, de nieuwe titel van Annet Huizing, gaat over de botersmokkel in Brabant tijdens de tweede helft van de jaren vijftig van de vorige eeuw. Nog recenter is de geschiedenis in *De boom met de bittere bladeren*, een verhaal van Ruth Erica over de Rwandese genocide in 1994. Vanzelfsprekend zijn ook klassiekers van Jan Terlouw (*Oorlogswinter* en *Oosterschelde windkracht 10*) en Simone van der Vlugt (onder anderen *Zwarte sneeuw* en *De slavenring*) in de selectie opgenomen. Het lessuggestieboek sluit direct aan bij 'En Toen?', het thema van de Kinderboekenweek. Het is los te verkrijgen, of gratis bij bestelling van tien historische jeugdboeken. [MN]

lemniscaat.nl

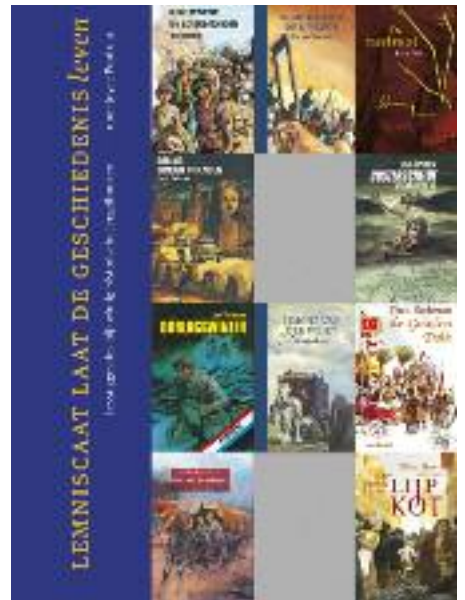

FOTO: WIMKE TOLSMAN

Er Was Eens

Met de verhalenwedstrijd 'Er Was Eens' maken vmbo-leerlingen op een uitdagende manier kennis met creatief schrijven. Door aan de wedstrijd mee te doen, werken ze aan geletterdheid, empathisch vermogen, leesplezier en -beleving. Winnaar van afgelopen editie is klas 2C van het RSG Magister Alvinus (Sneek) met het verhaal 'Londen 1940'. Leraar Nederlands Janneke Visser begeleidde het project: 'Toen ik de vraag kreeg met welke lees- en schrijfprojecten de GT2-klassen dit jaar mee wilden doen, hebben we voor 'Nederland Leest Junior' en 'Er Was Eens' gekozen: wat is er mooier dan jouw ideeën op papier te zetten en merken dat anderen door jouw verhaal ge-

grepen worden? De organisatie verstrekt de scholen bovendien een helder draaiboek. Inspirerend onderdeel was de gastles van Caja Cazemier die veel tips heeft gegeven. De leerlingen hebben de vrijheid gekregen om alleen, of in groepjes aan het verhaal te werken. Tot slot heeft iedere leerling gestemd welk verhaal moest worden ingezonden. Sarah-Rebecca Tiel heeft 'Londen 1940' geschreven, alleen. Een directe inspiratiebron had ze niet. Het was meer 'een soort brainstormen tijdens het schrijven', zei ze. [MN] erwaseens.nl

erwaseens.nl

Nieuw poëzie-doe-boek: *Van kop tot teen*

'Dit is een boekje dat je aan iedere Nederlandse scholier zou moeten uitreiken.' Aldus taalkundige Marc van Oostendorp in *Neerlandistiek* (online tijdschrift voor taal- en letterkundig onderzoek) over het poëzie-doe-boek *Woorden temmen; 24 uur in het licht* (2018) van dichtersduo Kila&Babsie (Kila van der Starre, Babette Zijlstra). Wegens het succes van dit boek is er nu *Woorden temmen 2. Van kop tot teen*, zoals de titel luidt, samengesteld door letterkundige Jeroen Dera en de Vlaamse dichter Charlotte Van den Broeck. Terwijl de gedichten in *24 uur in het licht* gekoppeld zijn aan een tijdstip en locatie, zijn de keuzes in de nieuwe bundel gebaseerd op een lichaamsdeel. Er zijn gedichten variërend van de hand tot de longen, en van de baarmoeder tot de hersenen. De opzet van de bundels is vergelijkbaar: speelse invalshoeken tonen wat poëzie allemaal vermag en hoe poëzie kan inspireren tot zelf schrijven. Ook lees- en luistertips voor nieuwe poëzie worden vermeld, en terloops passeren de nodige poëzie-analytische weetjes. Het is de bedoeling dat ook *Woorden temmen 2* een opvolger krijgt. [MN] *Van kop tot teen*, Charlotte Van den Broeck, Jeroen Dera. Grange Fontaine, € 20,55; grafon.info

Op de rand van het dak

LIEFDE EN TAAL – Tien boeken dingen mee naar de prijs het Beste Boek voor Jongeren. Net als vorig jaar is de shortlist samengesteld door een vakjury, maar worden de uiteindelijke winnaars gekozen door een jongerenjury. Zij hebben de keuze uit een bonte mix van young adult en fictie voor volwassenen in allerlei smaken – van rauw realisme tot sprookjesachtige fantasy. Als er al een gemene deler is, is dat het verkennen van nieuwe, soms meedogenloze werelden en het beleven van die eerste grote liefde of allesbepalende vriendschap.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Boven op het dak kun je de wereld overzien zonder zelf bekeken te worden. Nergens is het uitzicht weidser, voel je het leven intenser dan turend in de verte of balancerend op het randje. Simon uit *Land van dadels en prinses* van Frank Nellen zwerft op blote voeten over de daken van Parijs en beleeft een zomer lang een gevoel van extase. Klauterend met zijn vriend Youssef zoekt hij een weg tussen zinkplaten, betondaken en dakpannen. Simon is de zoon van een gerechtspsychiater, Youssef is van Frans-Algerijnse afkomst. Het is een vriendschap die gedoemd is stuk te lopen in de door onrust en rassenrellen verscheurde Franse hoofdstad. Dat Nellen zich enigszins vertilt aan zijn omvangrijke thematiek van de 'migrantenkloof', vergeef je hem. Het beeld van die twee jongens, hun leven wagend op de daken, is betoverend en blijft je bij.

Ontmoeting van culturen

Een moment van bezinning op het dak is een mooie metafoor voor de overstap naar de volwassenwereld, dacht ook de Amerikaanse schrijver Adib Khorram. In *Darius de grote is niet oké* zijn het de vrienden Darius en Sohrab die samen uitkijken over de feeëriek stad Yazd. Darius, die voor het eerst naar Iran reist als zijn grootvader stervende is, kampt met depressies. Door Sohrab, die hem wegwijs maakt in Yazd, ontdekt hij een compleet nieuwe wereld. Khorram beschrijft de Perzische stad beeldend en kleurrijk. Hij vertelt over de nuances van het Farsi, geeft uitleg over lokale gerechten en hun betekenis en schrijft met humor over de gewoontes die voor een buitenstaander soms ondoordringbaar lijken. 'Iranërs hebben heftige gevoelens over het juiste gebruik van rijst,' schrijft hij droog. Het is een melancholisch, traag, maar rijk verhaal over een ontmoeting van culturen én een kwetsbare vriendschap.

Geleende ogen

Raaf uit *De geur van groen* beleeft in één boek de dood van haar hartsvriendin en haar eerste grote liefde. Debutant Pamela Sharon kwam bovendien bij een young-adult-schrijfwedstrijd van uitgeverij Moon en is op haar best als ze de vriendschap tussen de blinde Raaf en de grillige May-Lin beschrijft. May-Lin vertelt uitvoerig over alles wat ze meemaakt en om zich heen waarneemt en leent Raaf daarmee haar ogen. Je raakt in de twee geïnteresseerd, maar plotseling

schrijft Sharon de hartsvriendin zonder veel omhaal het verhaal uit. Raaf is na May-Lins plotselinge dood ontroostbaar, maar vindt al snel een nieuw paar ogen, behorend bij een aantrekkelijke jongen. Zo stort ze zich in een volgende episode, waarin ze zich even afhankelijk opstelt als voorheen.

Spel met verbeelding

Vijf stappen van jou bevat ook een ingewikkelde liefde én een dakscène. De zieke Will beklimt het dak van het ziekenhuis niet vanwege het uitzicht, maar uit protest – hij verzet zich tegen zijn zoveelste ziekenhuisopname en valt bijna naar beneden. Gelukkig wordt hij precies op tijd gezien door Stella, die toevallig uit het raam kijkt en hijgend en puffend de trap op strompelt om hem tegen te houden. Stiekem vallen ze als een blok voor elkaar, maar ze hebben allebei cystische fibrose en Will heeft ook nog een besmettelijke ziekenhuisbacterie opgelopen dus afstand houden is geboden – vandaar die titel. Het is een makkelijk leesbare romance die prima past op de uitpuilende plank young-adult-boeken over ernstig zieke tieners die op de valreep verliefd worden. De Italiaanse docent en vlogger Enrico Galiano vergt iets meer van zijn lezers in *De bijzondere woorden van Gioia*. Zijn Gioia is een buitenbeentje, een weerbarstige, sensitieve zeventienjarige met een stugge houding die geen aansluiting vindt op school. Ze wordt zo erg gepest dat ze noodgedwongen op het toilet ontbijt, met opgetrokken benen op de dichte bril. Het gaat niet goed met haar, tot ze 's avonds in een steegje een geheimzinnige jongen ontmoet en ernstig verliefd wordt. Galiano speelt een geraffineerd spel: bestaat Lo echt, of alleen in de verbeelding van Gioia?

Sarah Crossan koos in *Toffee* niet voor *boy meets girl*, maar voor een minder voor de hand liggende vriendschap. Allison ontvlucht haar gewelddadige vader en vindt per toeval onderdak bij Marla, een dementerende vrouw met een hoofd vol mist en wolken. Marla's slechte geheugen komt Allison goed uit, zo kan ze blijven logeren zonder dat anderen dit in de gaten hebben. Crossan serveert stevig drama over grote problemen, maar verpakt die als altijd in een vrije versvorm die wonderbaarlijk licht leest.

Zwart gat

En dan zijn er nog vier titels waarin onbekende, soms meedogenloze werelden worden verkend. *Nicolas en de verdwijning van de wereld* van Anne Eekhout is het beklemmendst. Nicolas is pas acht als hij te maken krijgt met een onoplosbare situatie: er is een zwart gat onderweg naar de aarde. Terwijl de wereld om hem heen ontspoort, zoekt hij troost bij zijn strips over De Adelaar en probeert hij dapper te worden

door zichzelf te beschadigen. Het is een scherp getroffen, benauwend portret van een getormenteerde jongen, waarin alles betekenisloos lijkt in het licht van de nabije ramp. Zonder vergezicht geen waardigheid, zo lijkt het. *De executie* van Danielle Bakhuis doet denken aan *De Hongerspelen*. In een live televisieshow bepaalt het publiek wie van vijf jonge kandidaten op een barbaarse manier moet sterven. Sprookjesachtiger van sfeer, maar minstens zo wreed is *Pan's labyrint*, waarin Cornelia Funke de gelijknamige film van regisseur Guillermo del Toro bewerkte tot een indringend verhaal over het meisje Ofelia dat verstrikt raakt in een verborgen wereld vol duistere wezens. Ten slotte is er *De Zwendelprins* van debutant Rima Orie (eveneens een winnaar van de Moon YA Contest), een sprookjesachtig paleisverhaal dat met Indiase couleur locale is verfraaid.

Papieren vleugels

Kortom, de lijst waarover de jongerenjury zich mag buigen is buitengewoon divers en zal uiteenlopende lezers aanspreken. Hopelijk vatten zij evenveel liefde op voor boeken en taal als de personages die ze ontmoeten. Gioia verzamelt en koestert bijzondere woorden die onvertaalbaar zijn; Simon en Youssef slapen 's nachts in de Salle Ovale, het hart van de Parijse bibliotheek; Ofelia vindt bescherming in de in leer gebonden boeken die ze van haar vader heeft gekregen. 'Ze konden ramen en deuren zijn, papieren vleugels waarop ze weg had kunnen vliegen,' denkt ze verlangend. Dat avontuur wens je elke jongere toe. ●●● [LEZEN](#)

De twee winnaars van het Beste Boek voor Jongeren (in de categorieën oorspronkelijk Nederlandstalig en vertaald) worden bij de start van de Boekenweek voor Jongeren bekendgemaakt.

Land van dadels en prinses, Frank Nellen (Hollands Diep, 16+)
Darius de grote is niet oké, Adib Khorram, vertaling Tjalling Bos (Gottmer, 13+)

De geur van groen, Pamela Sharon (Moon, 15+)

Vijf stappen van jou, Rachael Lippincott & Mikki Daughtry, vertaling Karin Pijl (Volt, 13+)

Toffee, Sarah Crossan, vertaling Sabine Mutsaers (Kluitman, 13+)

De bijzondere woorden van Gioia, Enrico Galiano, vertaling Ada Duker en Henrieke Herber (Luitingh-Sijthoff, 15+)

Nicolas en de verdwijning van de wereld, Anne Eekhout (De Arbeiderspers, 16+)

De executie, Daniëlle Bakhuis (Van Goor, 14+)

Pan's labyrint, Guillermo del Toro & Cornelia Funke, vertaling Esther Ottens (Querido, 15+)

De Zwendelprins, Rima Orie (Moon, 15+)

FOTO JACO KLAMER

Guus Kuijer wint Constantijn Huygens-prijs

De Constantijn Huygens-prijs 2020 is toegekend aan Guus Kuijer. Aanvankelijk schreef hij voor volwassenen; *Met de poppen gooien* (1975), zijn eerste kinderboek, over het meisje Madelief dat samen met Jan Willem en Roos in dezelfde straat woont en vaak met hen op een braakliggend stukje grond in de buurt speelt, werd zijn doorbraak. Er volgden meer Madelief-boeken, die in de jaren negentig zijn verfilmd. Kuijer schreef zo'n vijftig titels en ontving talloze prijzen, waaronder de Staatsprijs voor kinder- en jeugdliteratuur (als jongste schrijver ooit, in 1979) en de Astrid Lindgren Memorial Award (als eerste Nederlandse auteur, in 2012). 'Niet iedereen is hetzelfde. Die eenvoudige gedachte ligt ten grondslag aan het monumentale oeuvre van Guus Kuijer, de schrijver met een groot oog voor de kracht van het buitenbeentje,' aldus de jury. 'Overal staat zijn geloof in het individu centraal. Hij is een van de grote vernieuwers van de naoorlogse jeugdliteratuur en daarmee van de Nederlandse literatuur.' Aan de Constantijn Huygens-prijs is een bedrag verbonden van twaalfduizend euro. Eerdere winnaars waren Stefan Hertmans, Nelleke Noordervliet, Hans Tentijs, Atte Jongstra en Adriaan van Dis. [EG]

Pleidooi voor het kinderboek

Katherine Rundell, de schrijfster van *Feo en de Wolven*, *De Ontdekkingsreiziger*, en het in Groot-Brittannië meervoudig bekroonde *Sophie op de daken*, houdt in *Waarom je kinderboeken moet lezen, zelfs al ben je oud en wijs* een vurig pleidooi voor het kinderboek. Te vaak wordt ze lacherig aangekeken als ze vertelt wat ze doet, met 'ongeveer hetzelfde lachje dat ik zou verwachten als ik ze had verteld dat ik miniatuurbadkamermeubelair voor de elfjes maak van luciferdoosjes.' Onterecht, vindt Rundell, want door hun speelsheid en onbevangenheid bieden kinderboeken je nieuwe perspectieven, en herinneren ze je aan het wonder en de opwinding van het leven. Een goed kinderboek is als literaire wodka, stelt ze. 'Fictie voor kinderen moet gedestilleerd worden: op zijn best geeft het in zijn puurste, meest oorspronkelijke vorm hoop, honger, vreugde en angst weer.' Uitgeverij Luitingh-Sijthoff liet haar aanstekelijke essay, dat is doorspekt met citaten van allerhande schrijvers en filosofen, vertalen door Jenny de Jonge ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van haar kinderboeken- en young adultfonds. Kinderboekenambassadeur Manon Sikkels schreef er een pakkende inleiding bij. Het boekje is voor € 7,50 te koop in de boekwinkel. [AT]

FOTO CHRIS VAN HOUTS

Dag van het Literatuuronderwijs

Onder voorbehoud van veranderde coronamaatregelen vindt op 24 november de Dag van het Literatuuronderwijs plaats in de Doelen in Rotterdam. Tijdens het symposium kunnen deelnemers hun kennis verdiepen en ervaringen uitwisselen met collega's en vakgenoten, in een uitgebreid programma van lezingen, voordrachten, workshops en masterclasses rondom actuele vraagstukken in het literatuuronderwijs. Er is ook een inspirerend programma samengesteld voor aankomende eerste- en tweedegraads docenten Nederlands. Deze vijftiende editie staat het door het ministerie van OCW aangekondigde leesoffensief centraal: hoe zijn jongeren weer aan het lezen te krijgen? Welke rol speelt het onderwijs hierin? De opening en afsluiting zijn plenair, daarnaast kunnen deelnemers zich inschrijven voor deelsessies. Dit jaar staan onder anderen schrijvers Manon Uphoff, Adriaan van Dis, Arthur Japin, Alex Boegers en Mano Bouzamour op het programma, naast vele experts op het gebied van literatuur en educatie, zoals Linda Ackermans (over young adult-literatuur versus klassiekers), Jacqueline Bel en Miriam Pijters (over literatuurgeschiedenis in de toekomst), en Margriet de Heer en Willard Mans (over graphic novels in het literatuuronderwijs). [EG] [dagvanhetliteratuuronderwijs.nl](https://www.dagvanhetliteratuuronderwijs.nl)

Voor het volledige programma en het bestellen van tickets, zie [dagvanhetliteratuuronderwijs.nl](https://www.dagvanhetliteratuuronderwijs.nl)

Literair vermaak op ILFU

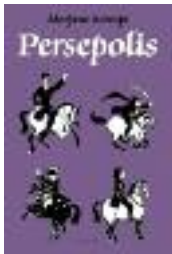
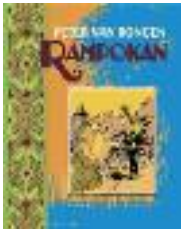
Vanaf 25 september tot en met 3 oktober vindt het International Literature Festival Utrecht doorgang (in aangepaste vorm): deels in TivoliVredenburg en deels online wordt literatuur in allerlei verschijningsvormen gepresenteerd. ‘Om de chaos van de coronacrisis en de vergaande effecten op ons persoonlijke leven, de wereldwijde protesten tegen racisme en de veranderingen in de geopolitieke verhoudingen te duiden, hebben we verhalen nodig. En die verhalen hoor je dit jaar bij het ILFU,’ aldus directeur Michaël Stoker. Vijftig internationale schrijvers, dichters, musici, theater- en filmmakers maakten in opdracht ‘Fifty Stories for Tomorrow’, over een toekomstige wereld. Tijdens het festival zal voor het eerst ook de winnaar worden bekendgemaakt van ‘De Nationale Verhalenwedstrijd’, waar iedereen vanaf zestien jaar wereldwijd aan kon deelnemen met een vorm die hem of haar past: proza, poëzie, theater, dans, *spoken word* of een mix. De prijs: tienduizend euro en programmering tijdens ILFU 2021. Voor het eerst vindt ook ILFU Fringe plaats, een programma rondom taaltalent en -experiment; nieuwe inspirerende cursussen aan de ILFU Academy gaan van start en het NK Poetry Slam maakt dit jaar onderdeel uit van het festival. [EG]

Voor meer informatie en ticketverkoop, zie ilfu.com

Graphic novels voor oktober, Maand van de Geschiedenis

- *Rampokan*, van Stripschapsprijswinnaar Peter van Dongen (Oog en Blik), speelt in 1946: twee Nederlanders keren terug naar Indonesië, waar ze opgroeiden, om de orde te helpen herstellen nadat de onafhankelijke republiek er wordt uitroepen. Ze zouden vrienden kunnen zijn, maar belanden aan weerszijden van de strijd.
- In nageschilderde brieven, archiefmateriaal, vlooiemarktvondsten en foto's reconstrueert beeldend kunstenaar Nora Krug in *Heimat* (Balans) het verhaal van haar familie en de gruwelen van de Holocaust in Duitsland – familieplakboek, knap staaltje onderzoeksjournalistiek en graphic *memoir* ineen.
- Van de eerste vrouw die Afrika doorkruiste, tot de Afghaanse rapper die ageert tegen het gedwongen huwelijk: in *Wereldwijven* (twee delen, Scratch) portretteert Pénélope Bagieu stoere vrouwen met historische dadendrang.
- Moderne klassieker *Persepolis* (Balans) is het meermaals bekroonde levensverhaal van Marjane Satrapi, die opgroeit na de Islamitische Revolutie in Iran, naar het Westen uitwijkt om te studeren en vervolgens terugkeert naar haar vaderland. De geschiedenis van haar land en haarzelf schetste ze in klare, aangrijpende zwart-witillustraties. [EG]

‘Er Was Eens’ in het mbo

In ‘Iro en het blinde bos’ belandt een jongen in een andere wereld, die lijkt op de muurschildering die hij net bewonderde in de Rotterdamse Markthal. Hij blijkt uitverkoren het eens zo groene bos te behoeden voor een kwade macht – of speelt zijn verbeelding hem parten? Jennifer Proost schreef het fantasy-achtige verhaal voor het vak Nederlands aan het Rotterdamse Albeda College, dat al jaren meedoet met de schrijfwedstrijd ‘Er Was Eens’ voor het mbo – en won. ‘Mijn inspiratiebron was *De groene kamer* van Marien Schouten, een ruimte in Museum De Pont in Tilburg. Het heeft me altijd geraakt. Ik zat op de Gerrit Rietveld Academie, waar we een kunstwerk als uitgangspunt moesten nemen voor een animatieopdracht. Helaas vonden ze de animatie technisch onvoldoende en moest ik stoppen. Nu volg ik hier de leergang zelfstandig werkend bakker, praktisch én creatief. Het storyboard voor de animatie had ik nog en in een ochtend schreef ik het verhaal. Ik had nooit gedacht dat ik zou winnen, er waren zoveel inzendingen! Misschien doe ik in april wel mee met “Write Now!”.’ [EG] erwaseens.nl

FOTO: MARCO DE SWART

‘Vanuit een scheve fundering is

STADSDICHTER VAN AMSTERDAM – Als veertienjarige verhuisde Gershwin Bonevacía (1992) vanuit Rotterdam-Zuid naar Amsterdam, omdat zijn moeder weer terugkeerde naar Curaçao. Hij ging er nooit meer weg. Nu bezingt hij de hoofdstad als stadsdichter met zijn bezwerende poëzie.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Gershwin Bonevacía is een dichter die je moet zien of horen. Op het podium straalt hij rust uit, maakt hij indruk met zijn ritmische, dansende woorden. Zijn stem klinkt zoet, hij spreekt met nadruk. Je moet blijven luisteren, het voelt voortdurend alsof hij op het punt staat iets belangrijks te zeggen – maar je moet even tot je laten doordringen wat precies. ‘We leven vertraagd, / in een herinnering, / in een stilte die de ruimte vult, / in overgave, / in een wereld die ook doorgaat zonder wereld, / in een eenzaamheid waarbij het niet meer gaat om / alleen zijn, maar om de druk op de uitgeputte hemel / te doen verzachten,’ dichtte hij tijdens coronatijd in de video *Fluisterende Stad* voor *Het Parool*.

Zo gepassioneerd als hij nu is voor taal, zo’n hekel had hij eraan als kind. Bonevacía bracht een deel van zijn jeugd door op Curaçao, in een warme familie zonder leestradiatie. Lezen hoefde hij alleen op school en ook daar probeerde hij het geschreven woord zoveel mogelijk te mijden.

Je hield niet van boeken en lezen?

‘Nee, ik heb altijd een enorme haat-liefdeverhouding gehad met taal. Op de basisschool probeerde ik er alles aan te doen

om niet met taal bezig te hoeven zijn, maar onbewust was ik er toch druk mee. Ik was altijd bezig met omdenken. Met d’tjes en t’jes ontwijken, zoeken naar synoniemen op het moment dat ik niet wist hoe je dingen moest schrijven. Aan het einde van de basisschool werd vastgesteld dat ik dyslexie had en ging ik na schooltijd naar een instituut waar ik op een andere manier leerde omgaan met taal. Ik kreeg oefeningen om mijn taalmoeilijkheden het hoofd te bieden, om mijn brein te trainen. Pas toen ben ik anders naar taal gaan kijken. Vanuit een nogal scheve fundering is mijn liefde voor taal daarna gaan groeien.’

Speelden boeken in die tijd helemaal geen rol?

‘Niet echt. Voorlezen was geen onderdeel van de dagelijkse routine bij ons thuis. Lezen maakte me heel onzeker, het was mijn zwakke punt. Ik kon makkelijk leren, was scherp en snel. Maar zodra er tekst aan te pas kwam, lukte het me niet. Dat deed veel met mijn zelfvertrouwen. Op een gegeven moment, na veel training en huiswerk, begon het te keren. Ik leerde de taal te begrijpen en in te zetten. Toch heeft juist die moeilijke start (én het vele huiswerk) me ook iets gegeven. Het heeft mijn woordenschat verrijkt, dat is nu de basis van mijn poëtisch bestaan.’

Wanneer ontdekte je de poëzie?

‘Dat gebeurde op de middelbare school. Poëzie was behaagbaar voor mij: dunne boekjes, een overzichtelijke bladspiegel, niet te veel tekst. Een van de eerste dichters die ik ontdekte

Gershwin Bonevacía (1992) is schrijver en sinds maart 2019 stadsdichter van Amsterdam. Hij werkt samen met organisaties als het Van Gogh Museum, TEDx en OBA, en publiceert zijn stadsgedichten in *Het Parool*. In 2018 debuteerde hij met de bundel *Ik heb een fiets gekocht*, waarin hij een fietstocht gebruikt als metafoor voor het leven. Later dit jaar verschijnt er bij Das Mag een dichtbundel over zijn jeugd: *Toen ik klein was, was ik niet bang*. Bonevacía is docent aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en heeft zijn eigen poëzie-academie in poëziecentrum De Nieuwe Liefde. De video *Fluisterende Stad* is te bekijken op de website van *Het Parool*.

FOTO: ELSBETH TIJSEN

gentrificatie en alles wat daarmee gemoeid is. Het gaat mij bijvoorbeeld aan het hart dat er in Noord zo veel wordt gebouwd dat het oorspronkelijke karakter van het stadsdeel verdwijnt. Dat toerisme van Amsterdam een zee maakt vol golven en dat we bijna overstromen. Soms ga ik in een gedicht ook in gesprek met Amsterdammers, of stel ik zelf vragen. Wanneer mag je jezelf een Amsterdammer noemen, wanneer niet? Soms reageer ik op actualiteit. Als stadsdichter observeer ik de stad én het publieke debat. Van week tot week kijk ik: hoe staan we er nu voor, welke gesprekken worden er gevoerd, wat gaat er veranderen? Er is elke week wel een nieuwe discussie.

Tijdens de coronatijd heb je een beeldschoon filmpje gemaakt met regisseur Jerom Fischer, Fluisterende Stad. Daarin beschrijf je de uitgestorven stad als 'Amsterdam in pauze'. Hoe heb je de lockdown ervaren?

mijn liefde voor taal gegroeid'

was Lucebert, hij werd een enorme inspiratiebron. Lucebert kan op een toegankelijke manier dingen omschrijven die toch niet eenvoudig zijn. Hij gebruikt woorden die we allemaal begrijpen, maar brengt die in een metafoor, zodat je vanuit een filosofische gedachte naar de zinnen moet kijken. Ik werd helemaal meegenomen in zijn beeldspraak. In de jaren daarna ben ik gedichten blijven lezen en ontdekte ik andere dichters, zoals Menno Wigman. Nog steeds lees ik dagelijks gedichten – alles wat er verschijnt. Daarnaast zijn het ook songteksten, *motivational speakers* en *comedians* die mij inspireren.'

Wat zijn belangrijke thema's voor jou als stadsdichter?

'Dat is heel breed. Ik ben fan van astronomie, houd van hemellichamen en het universum en schrijf daar graag over, maar ook over corona, over de Ramadan, over Ajax, de dodenherdenking, of over mijn jeugd. Het gaat alle kanten op. Soms ben ik maatschappijkritisch, schrijf ik vanuit een bepaalde noodzaak. Evengoed kan het gaan over onrecht, over de liefde, of zelfs over Harry Potter. Als ik zelf poëzie lees of beluister, vind ik het fijn om verrast te worden, als de dichtregels een gedachtegang triggeren die ik nog niet eerder heb gehad.'

Hoe verhoud je je als stadsdichter tot de stad? Ben je vooral een observator of geef je ook commentaar?

'Ik denk een combinatie van beide. In een aantal gedichten ben ik uitgesproken kritisch, zoals wanneer het gaat over

'Het was een bijzondere tijd. Eerst was er de shock: de hele stad ging dicht. Na een week zag ik de stad helemaal verstilt. Dat was mooi: ik zag dat mensen de ruimte die vrijkwam gingen gebruiken om te reflecteren. Maar toen we er een maandje in zaten, werd de stad wel erg kaal en triest. De economische gevolgen, ook voor de culturele sector waar ik zelf in werk, werden duidelijk zichtbaar. Mijn eerste drie gedichten over corona waren nog hoopvol, daarna werd het kritischer en minder optimistisch en drong het besef door: er gaan hele zware klappen vallen.'

Je blijft stadsdichter tot april 2021. Wat zou je in die tijd nog willen bereiken?

'Een van mijn wensen is om de stad poëtischer te maken en projecten in de openbare ruimte te realiseren. Verder schrijf ik nu elke twee weken een stadsgedicht, die wil ik graag bundelen. Daarnaast werk ik ook aan een "steegjesbundel", een ode aan alle 225 steegjes in de binnenstad, die ik maak samen met een kunsthistoricus. En ik hoop een aantal stadsgedichten op een visuele manier aan de stadsbewoners te kunnen gaan tonen, zoals we hebben gedaan in de video voor *Het Parool*. Niet iedereen houdt van geschreven tekst; poëzie werkt goed als voice-over bij een film. En er volgen vast nog allerlei projecten, ik word vaak verrast door opdrachtgevers. De burgemeester heeft bijvoorbeeld gevraagd of ik een welkomstdicht wil schrijven voor Weesp, dat in 2022 bij gemeente Amsterdam komt. Er gebeurt veel, dat is zo leuk aan het werk als zelfstandige. Ik werk aan een oneindige expositie.' ●●●

Lezen om poorten te openen

ALS WATER IN DE WOESTIJN – Rotterdam staat nooit stil. Maar als hij tijd heeft, leest burgemeester Ahmed Aboutaleb graag literatuur en poëzie. Ook filosofen als Aristoteles en Erasmus inspireren hem: ‘Ze leren je door verschillende brillen naar je eigen tijd te kijken en na te denken over jezelf.’

DOOR MIRJAM NOORDUIJN

‘Als jonge jongen was het mijn grootste wens om dichter te worden en naar Bagdad te reizen. Dat was toen het culturele centrum van de Arabische beschaving, waar schrijvers en kunstenaars uit allerlei culturen elkaar ontmoetten en inspiratie opdeden. Maar er was één oorzaak waardoor die droom niet in vervulling ging: armoede. Er was niet eens geld voor de bus, laat staan voor zo’n grote reis. Dichter ben ik niet geworden, maar ik heb wel mijn talenten kunnen ontwikkelen. Ik heb het geluk gehad dat ik op cruciale momenten mensen tegenkwam die mij een duwtje in de rug gaven, zoals de leraar die mijn grootvader ervan overtuigde dat ik naar de lagere school moest. Mijn grootvader had zijn bedenkingen: ik ging toch al naar de moskeeschool? Maar die leraar hield voet bij stuk – daar ben ik hem innig dankbaar voor.’

Wat veranderde er toen in uw leven?

‘De lagere school was mijn opstap naar de middelbare school. Daar leerde ik Frans, dat naast het Arabisch mijn tweede taal is. Er ging een leeswereld voor mij open, die mij tot dan toe onbekend was. Je moet je voorstellen, ik ben een zoon van

gastarbeiders. Mijn moeder en grootouders waren analfabeet, mijn vader was imam. Die stuurde mij weliswaar als vierjarige naar de moskeeschool om klassiek Arabisch te leren, maar het leren lezen ging niet van harte. De pedagogische kwaliteiten van de docent lieten nogal te wensen over. Als mijn gedachten en die van mijn klasgenootjes afdwaalden, kregen we een paar ferme tikken met een stok. De littekens op mijn arm herinneren daar nog aan. Ook thuis las ik weinig: ik sprak Berbers – van oorsprong een mondelinge taal zonder schrift – en ben opgegroeid met de orale vertelkunst. Veel Berbers uit de Rif beschikken daardoor over een fenomenaal geheugen. Zo wordt de cultuur en geschiedenis in verhalen levend gehouden. Dat de Koran is geschreven als één groot gedicht met begin- en eindrijm, is niet voor niets: dat is om de verzen beter te kunnen onthouden en de toehoorders in vervoering te brengen.’

Is de Koran belangrijk voor u?

‘Als je keuzes moet maken of beslissingen moet nemen, kun je in gesprek gaan met de mensen om je heen, of, zoals in mijn geval als burgemeester, te rade gaan bij deskundigen of je ambtenaren. Hun mening is van invloed, hun visie wordt gerespecteerd. Maar uiteindelijk neem je elke beslissing alleen. In de Thora, Bijbel en de Koran zijn geen pasklare antwoorden te vinden. Wel steun en inspiratie. Een voorbeeld? Dan noem ik het verhaal over Bilal Ibn Rabah, een tot slaaf gemaakte Ethiopiër die in de zesde eeuw op het Arabische Schiereiland leefde. Vanwege zijn huidskleur werd hij afge-

Geboren Beni Sidel (Marokko) 1961 | 1978-1987 lts, mts, hts | 1982-1991, journalist | 1991-1998 woordvoerder ministerie WVC, hoofd voorlichting Sociaal Economische Raad, manager communicatie Centraal Bureau voor de Statistiek | 1998-2002, directeur Forum | 2002-2004, topambtenaar gemeente Amsterdam | 2004-2007, wethouder Sociale Zaken, Onderwijs en Integratie, Amsterdam (PvdA) | 2007-2008, staatssecretaris Sociale Zaken (PvdA) | 2009-heden, burgemeester Rotterdam

beuld door zijn meester en vernederd door zijn stadgenoten. Tot een barmhartig man hem vrijkocht. Toen in Medina de eerste moskee werd gebouwd, zochten de gelovigen een manier om de mensen tot gebed op te roepen, anders dan met klokken of trommels. Omdat Bilal zo mooi en welluidend kon spreken en van onbesproken gedrag was, vroegen ze hem. Zo werd hij de eerste gebedsoproeper. Tot op de dag van vandaag wordt er met grote eerbied over hem gesproken.'

Hoe inspireert dit verhaal u?

Het bevat een wijze, actuele boodschap: het leven draait niet om onze kleur en gedaante, maar om ons hart, onze daden en talenten. Niemand wordt geboren om het bezit van een ander te zijn. Overigens is de Arabische poëzie een variatie op hetzelfde thema. Arabische dichters hebben altijd de stem van de onderdrukten vertolkt, vaak met gevaar voor eigen leven. Hun poëzie voorziet in een behoefte als water in de woestijn. Ze schrijven gedichten die ouders aansporen hun kinderen op zoektocht naar kennis te sturen. Ze maken protestsongs, met verborgen kritiek op machthebbers; de vorm – het gedicht – maakt dat de boodschap sneller van mond tot mond gaat en het lastiger is voor het gezag dichters voor opruiing op te pakken. In de Arabische wereld is poëzie van iedereen: kinderen leren poëzie lezen en schrijven, scholen organiseren poëziewedstrijden en op primetime televisie zijn poëzietalentenjachten waar miljoenen naar kijken. Onvoorstelbaar in Nederland.'

Waarom?

'Hier is poëzie meer een cerebrale oefening, een uiting van de zielenroerselen van de dichter zelf, beoefend door een

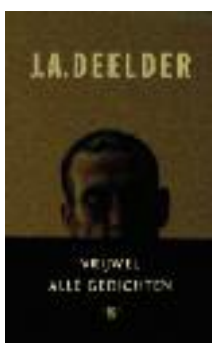
kleine groep mensen. Maar er is een uitzondering op de regel: Rotterdam, de thuisstad van Poetry International. In weerwil van het stoere, zakelijke imago is Rotterdam een poëtische stad. Gedichten zijn overal in het straatbeeld te vinden. Op gevels van huizen, bij metrostations, in tunnels. En ze zullen het misschien niet hardop zeggen, maar onze vuilnisophalers zijn trots op de dichtregels op hun wagens. Iedere Rotterdammer kent natuurlijk ook Jules Deelder, die ons helaas begin dit jaar is overleden. Door COVID-19 heb ik nauwelijks tijd gehad om te lezen, maar op mijn nachtkastje ligt een aantal bundels van Jules op mij te wachten.'

Welke andere dichters leest u graag?

'Het werk van Derek Otte, onze Stadsdichter in 2017-2018, spreekt me enorm aan, omdat hij jongeren weet te raken. Zijn gedicht 'Er Zal Eens' heb ik opgenomen in de bloemlezing *Lees!*, die vorig jaar ter ere van het vijftigjarig jubileum van Poetry International verscheen. Otte schreef het voor leerlingen met wie hij een poëzieworkshop had gedaan; jonge, vaak al getekende levens die hij met taal, *spoken word*, een hart onder de riem wilde steken. "Wat blijkt als je te lang kijkt naar wat achter je ligt, is dat het boek dicht is en het licht uit. Laat los, laat gaan," zo klinken de eerste regels. Verder is de Syrisch-Libanese dichter Adonis een blijvende inspiratiebron. Zijn poëzie beweegt zich tussen Oost en West, tussen traditie en moderniteit. Ik voel verwantschap met hem omdat hij ook opgroeide in een armoedig bergdorp. Adonis pleit voor een poëzie die taboes doorbreekt en nieuwe vrijheden creëert. Zo lees ik ook zijn gedichten. Als breekijzers om de poorten naar het nieuwe te openen. Als een uitnodiging om nieuwsgierig te zijn en open te staan voor de ander.'

Leest u ook proza?

'Wat is proza? Ik noem de verhalen van Simon Carmiggelt poëzie, een ander noemt ze stukjes. Toen ik als jongeman de Nederlandse literatuur leerde kennen, heeft hij een onuitwisbare indruk op mij gemaakt. Ik las zijn cursiefjes en kronkels als gedichten, ze lieten mij de schoonheid van het tragikomische van alledag zien, destijds een ontdekking voor mij. Het belangrijkste is dat je plezier hebt in wat je leest, dat het je raakt en je blikveld verruimt.' ●●●

'KLEUR GEEFT ENERGIE'

EEN KIJKJE IN HET ATELIER VAN MYLO FREEMAN – *Tweeling*, het Prentenboek van de Kinderboekenweek, gaat over twee jongens die sprekend op elkaar lijken. Tenminste, dat vinden ze zelf. Dat Robbie wit is en Roef zwart speelt geen rol, weet Mylo Freeman. 'In hun beleving zijn de jongens een tweeling.'

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Illustrator Mylo Freeman woont en werkt in een opvallend stil straatje in hartje Amsterdam, waar je 's ochtends wakker wordt gemaakt door vogeltjes. 'Dit huis werd in de jaren tachtig gebouwd als atelierwoning,' vertelt Freeman, zittend aan haar werktafel. 'Wij waren beiden beeldend kunstenaar, we konden er zo in. Nog elke dag beseft ik wat een bof dat was.' Terwijl ze thee inschenkt, worden we toegelachen door een collectie uitbundig uitgedoste barbies die een hele muur in beslag neemt. Ze zijn allemaal bruin of zwart. Freeman kocht de poppen op Marktplaats en Ebay; binnenkort worden ze uitgeleend aan het Utrechts Museum voor een tentoonstelling over mode. 'Dan wordt het wel een beetje leeg hier,' zegt ze lachend.

Zwarte enclave

Diversiteit is een rode draad in haar oeuvre. Freeman vertelt hoe ze heeft gezocht naar een geschikt verhaalidee voor het Prentenboek van de Kinderboekenweek. 'Eerst wilde ik iets doen met Rembrandt. In een artikel van historicus Mark Ponte las ik dat er vroeger in deze buurt een gemeenschap was van zwarte mannen en vrouwen die waren geboren in Afrika, maar ook in Brazilië en het Caribisch gebied. In de zeventiende eeuw – een zwarte enclave, hier midden in Amsterdam! Dat vond ik zo mooi.' Freeman bedacht dat Titus, de zoon van Rembrandt, vriendschap kon sluiten met een zwart meisje. Maar ze bedacht zich. 'Vanwege een kunstproject bezocht ik destijds veel scholen in Utrecht met mijn boek *Arabella in het museum*. Daar vroeg ik aan kinderen: wie gaat er wel eens naar een museum? De respons was echt minimaal en ik dacht: het zou heel zonde zijn als ik de kans krijgt om zo'n geweldig boek te maken en het komt niet bij iedereen aan.'

Vriendschap en verbinding

Facebook bood uitkomst. In dezelfde periode werd Freeman geraakt door een veel gedeelde post uit Amerika. De moeder van Myles, een witte jongen, vertelt daarin hoe haar zoon enthousiast was thuisgekomen met de boodschap: ik heb een vriend in de klas die sprekend op mij lijkt. Wat leuk, dacht zijn moeder en ze kocht een outfit voor de jongens om te dragen op tweelingdag. De juf stuurde een foto van het duo en wat bleek: Tanner was zwart. Zo ontstond het verhaal van Robbie en Roef, die op dezelfde dag jarig zijn en tegen de juf zeggen: u kunt ons vast niet uit elkaar houden. Freeman: 'Geweldig toch? Ze voelen vooral de vriendschap, de verbinding. Dat vind ik heel mooi.'

Bleekwater en zeezout

Freeman laat zien hoe ze haar tekeningen maakt, altijd met de hand. 'Ik ben altijd lang bezig met schetsen. Rats-rats op het papier, dat lukt me niet. Uiteindelijk trek ik de schets over met een inktpenntje.' Inkleuren doet ze met ecoline, vanwege de intense, energieke kleuren. Freeman: 'Vaak bewerk ik na met bleekwater en zeezout, daar kun je prachtige effecten mee bereiken.' Naast de indrukwekkende collectie ecolinepotjes staan twee dikke boeken: een met de stippenkunst van Yayoi Kusama, een over sieraden. 'Ik ben net klaar met *Dames en tassen*, een boek over handtassen van vrouwen uit alle hoeken van de wereld. Ik hoop dat het aanslaat, ik zou graag nog een boek over sieraden willen maken.' ●●●

Uit: *Prinses Arabella in het museum*

Mylo Freeman (Den Haag, 1959) studeerde illustratie aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam en woonde na haar studie vijf jaar in New York. Na een korte carrière als illustrator en zangeres in een jazzband, besloot ze zich toe te leggen op het maken van prentenboeken. Met haar debuut *Potje* won ze in 1998 de Kiekeboekprijs. In 2006 verscheen *Prinses Arabella is jarig*, het begin van een populaire serie prentenboeken over een zwart prinsesje. Binnenkort verschijnt het veertiende deel: *Prinses Arabella gaat naar de kapper*. *Tweeling*, het Prentenboek van de Kinderboekenweek, is tijdens de Kinderboekenweek in de boekwinkel te koop voor € 7,25. Tegelijkertijd gaat bij Theaterbureau Vanaf2 de voorstelling *Robbie en Roef* in première.

ILLUSTRATIE LIEN GEEROMS

TWEE ZIJDEN VAN DEZELFDE MEDAILLE

VOOR HOOFD EN HART – Dylan Vianen is medeoprichter van De Bildung Academie, een onderwijsinitiatief dat brede vorming en maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef een centralere plek in het onderwijs en de maatschappij wil geven. Hij roept op tot meer aandacht voor literatuur in het bilinguïsonderwijs: 'Juist verhalen spreken hoofd én hart aan.'

DOOR MIRJAM NOORDUIJN

'Sinds zo'n jaar of acht zingt het begrip *bildung* rond in het onderwijs, als reactie op het rendementsdenken, het idee dat de relevantie van het onderwijs niet verder reikt dan de arbeidsmarkt. Maar je moet jezelf als heel mens kunnen ontwikkelen: niet alleen cognitief, maar ook op het gebied van empathie, expressie, ethiek, creativiteit en ondernemerschap. De Bildung Academie staat onderwijs voor waarin je je in de breedte vormt, waarin je je bewust en actief leert verhouden tot jezelf, de ander en de wereld om je heen.'

Hoe verhoudt die morele vorming zich tot intellectuele vorming?

'Omdat we allereerst een onderwijsbeweging zijn, hebben we afgesproken het begrip *bildung* niet al te vast omlind te definiëren. We willen het juist openhouden, zodat we er, door te experimenteren met onderwijsvormen, op verschillende plekken en met verschillende mensen steeds opnieuw invulling aan kunnen geven. Per situatie kan je bekijken hoe je een stap vooruit zou kunnen zetten. Soms zal het accent meer komen te liggen op de morele kant van *bildung*, op de vorming van een soort innerlijk kompas dat je helpt richting aan je leven te geven. In andere gevallen zal de intellectuele vorming meer worden benadrukt, de ontwikkeling van het kritisch en onafhankelijk leren denken.'

Wat is hierbij de rol van literatuur?

'Nu het begrip *bildung* zijn eigentijdse stem gevonden lijkt te hebben, wordt het belang van het leren met hoofd, hart en handen, zoals ze dat in het onderwijs noemen, steeds meer erkend. Dat moet met elkaar in balans zijn. Vooral ook, vindt het onderwijs, met het oog op de zogenaamde *21st century skills*: vaardigheden die je leren om in onze snel veranderende wereld van morgen je aan te passen en je weg te vinden. Belangrijk inderdaad, en noodzakelijk om *bildung* mogelijk te maken. Maar ik vind dat je daar niet moet stoppen. Het onderwijs moet ook gaan over de vraag waartoe en waaraan je je dan moet aanpassen. Daarbij kan juist literatuur een wezenlijke rol spelen: verhalen spreken het hoofd én het hart aan. Als je een boek leest, kan je er zo in opgaan dat je onbewust voorbij je eigen oordelen denkt, en je je openstelt voor nieuwe

inzichten en standpunten. Tegelijkertijd gaat literatuur over echte personen van vlees en bloed. Abstracte ontwikkelingen rondom grote complexe vraagstukken zoals het klimaat of de coronacrisis, kun je daardoor concreet en heel persoonlijk beleven.'

Kan je dit illustreren met een voorbeeld?

'Wat ik heel opvallend vond, was hoeveel mensen aan het begin van de coronacrisis naar *De pest* van Albert Camus grepen. Het lezen van dat boek was kennelijk een manier om die grote, complexe crisis waarmee wij ineens werden geconfronteerd en waartoe wij ons niet goed wisten te verhouden, tastbaar en inzichtelijk te maken.'

Maar hoe krijg je pubers zover dat ze die vormende kracht van literatuur leren ervaren?

'Ik zal niet ontkennen dat dat een opgave is. Ik ben geen specialist in het literatuuronderwijs, maar in algemene zin vind ik het opmerkelijk dat er, ondanks de bildungshype, zo weinig aandacht is in het onderwijs voor de relatie die literatuur en bildung van oudsher met elkaar hebben: de nieuwe onderwijsvormen die omwille van bildung worden ontwikkeld, lenen zich bij uitstek voor het literatuuronderwijs. En omgekeerd, in het bildungsonderwijs moeten we de kracht van literatuur aanwenden. Waarom zou je niet meer verbinding zoeken met werkvormen uit andere domeinen? Dat van de kunst bijvoorbeeld? Laat leerlingen een voorstelling maken bij het boek dat ze lezen, of een fragment omschrijven naar een scène uit hun favoriete Netflixserie. Of gebruik gespreksvormen uit het domein van de coaching, of van de filosofie, zodat je kinderen op een andere manier leert reflecteren op het gelezen boek.'

Is het literatuuronderwijs te traditioneel, te veel gekoppeld aan het geschreven boek?

'Ik kom natuurlijk niet op iedere school, maar er valt zeker een pleidooi te houden voor innovatiever literatuuronderwijs en het inzetten van andere verhaalvormen naast het boek: in het kader van bildung kunnen die heel waardevol zijn. Ik vind het overigens positief dat juist zoveel jongeren – door naar Netflix-series of HBO-films te kijken – zo ontzettend veel uren besteden aan narratieve vormen van media. Dat betekent dat er een enorme behoefte is aan verhalen. Tegelijkertijd blijft een literaire tekst iets bijzonders. Zeker in deze tijd, waarin we voortdurend worden blootgesteld aan een bombardement van digitale prikkels en beelden: literatuur lezen is ook een oefening in concentratie, volharding, discipline – essentiële zaken in het bildungsonderwijs. In het uitlezen van een gewichtige roman zit ook een zekere heroïek: je moet er je best voor doen. Daar is wel begeleiding bij nodig. Denk bijvoorbeeld aan gezamenlijk lezen. Zo kunnen jongeren, die een groot verlangen hebben naar gemeenschappelijke ervaringen, zich aan elkaar optrekken en echt tot wasdom komen.'

Ben je hoopvol voor het literatuuronderwijs?

'Ja – ik zie veel kansen liggen. Maar die moeten dan wel worden gegrepen. Wanneer het taal- en literatuuronderwijs wordt gereduceerd tot een paar uurtjes Nederlands per week, komen we er niet. Temeer daar veel jongeren verhalen, series en films, niet meer in het Nederlands consumeren, maar in het Engels. Het is mooi dat ze thuisraken in een taal waar je wereldwijd veel aan hebt. Tegelijkertijd gaat dit wel ten koste van de uitdrukkingsvaardigheid en nuance van het Nederlands en daarmee van de diepgang van het onderwijs. Taal is wezenlijk voor bildung. Je gevoelens, gedachten – je vermogen tot expressie: de mens is taal. Als je thuis raakt in de wereld van de kinder- en jeugdliteratuur en daarna de volwassenenliteratuur, ontdek je meer en meer wat taal vermag, hoe je met taal je binnen- en buitenwereld kunt vormgeven. Die aandacht voor het Nederlands is ook binnen andere vakken essentieel. Daartoe moeten vakdomeinen kennis en ervaring delen. Als we die verbinding kunnen maken, is er een wereld te winnen voor het taal- en literatuuronderwijs. Dat is een gemeenschappelijke opgave, voor de hele onderwijsketen, van basisschool tot universiteit.' ●●●

Dylan Vianen (1995) is afgestuurd in de filosofie (UVA). Vijf jaar geleden richtte hij met enkele studenten en docenten uit diverse disciplines De Bildung Academie op, vanwege het gemis aan aandacht voor brede vorming en het stimuleren van maatschappelijke verantwoordelijkheid in het onderwijs. De Bildung Academie is inmiddels een professionele onderwijsbeweging die persoonlijke, bedrijfsmatige en maatschappelijke transformatie helpt te realiseren middels bildung. debildungacademie.nl

UIT EEN SCHRIJVERSLEVEN

FOTO: MAIKEL THIJSEN

Arend van Dam

Voor het geval dat

Vorig jaar was een raar jaar. Een jaar vol verrassingen. Ik houd niet van verrassingen.

Als je me wilt vertellen dat ik een prijs krijg, vertel me dan gewoon dat ik een prijs krijg.

Als je wilt dat ik ergens op een school op een raar moment nog even een uurtje kom voorlezen, laat me dan lekker voorlezen. Kom niet halverwege de boel verstoren om een Zilveren Griffel uit te reiken. O, het is voor het spontane fotomoment? Mis! Mijn schrikgezicht is niet voor publicatie geschikt.

Als je verrassingen voor wilt zijn, moet je je voorbereiden. Rekening houden met alle scenario's. Neem het Kinderboekenweekgeschenk. Elk jaar wordt iemand verrast met de vraag: 'Wil jij...?'

Niet dat ik mijn kansen zo hoog inschatte, maar ik wilde er klaar voor zijn. Dat kan maar op één manier. En zo slingerde er al geruime tijd tussen de stapels met aantekeningenboekjes een onooglijk bruin schoolschriftje rond met de titel: *Voor het geval dat*.

Op de eerste bladzijde had ik iets gekrabbeld over 'welkomelingen'.

Ik moest dat schriftje uit de stapels zien op te diepen, want het onverwachte verwachte is gebeurd.

Op 1 november werd ik door Lieneke Ipema (ik durf haar nu nooit meer te vertrouwen) naar een vergadering gelokt. Plotseling ging de deur van het kantoor open. Bloemen. Champagne. Taart. Fotocamera's. En een vraag: 'Wil jij...?'

Voor ik het wist had ik ja gezegd. Tussen al het poseren met de bloemen, de champagne en de taart door heb ik zoveel mogelijk vragen gesteld, waarvan de belangrijkste was: 'Mag ik schrijven wat ik wil?' 'Ja.'

Het schriftje was een teleurstelling. Iets met 'welkomelingen'.

Dat woord klonk mij plotseling wat pamflettistisch in de oren. Maar, was dat eigenlijk wel een bezwaar?

Andere schriftjes met nooit uitgevoerde plannen boden uitkomst. Anton de Kom. Amalia van Solms. Hendrik Jut. De Pilgrim Fathers. Ze lagen allemaal al jaren te wachten op hun kans alsof ze maar al te graag deel wilden uitmaken van mijn pamflet.

Op 1 april 2020 lag de eerst versie van *De diamant van Banjarmasin* bij de CPNB. De uit Rusland overgevlogen Anne Stalinski (zorg altijd voor diversiteit!) leverde een prachtig omslag en dito illustraties af.

Nog even een bericht voor Lieneke: Je hoeft bij mij nooit meer aan te komen met: 'Heb je nog tijd voor een extra schoolbezoekje?' Of: 'Kun je vrijdag om tien uur langskomen op de uitgeverij?'

Ik laat me niet meer verrassen.

Nu maar hopen dat mijn lezers wel van verrassingen houden.

Arend van Dam

Arend van Dam debuteerde in 1989 en schreef meer dan honderd kinder- en jeugdboeken.

In 2008 ontving hij voor *Lang geleden... de geschiedenis van Nederland in 50 voorleesverhalen* zijn eerste Zilveren Griffel. *De reis van Syntax Bosselman: verhalen over de slavernij* werd in 2019 bekroond met een Zilveren Griffel en won ook de Thea Beckmanprijs 2018 voor het beste historische jeugdboek. Dit jaar schreef hij het Kinderboekenweekgeschenk *De diamant van Banjarmasin* dat van 30 september tot en met 11 oktober in de boekwinkel cadeau wordt gedaan bij aankoop van een jeugdboek.